

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Ainuové v Japonsku se zaměřením na jejich duchovní svět

Ainu People in Japan with focus on their spiritual world

Vypracovala: Martina Pavlíková

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Sylva Martinásková

OLOMOUC, 2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

Olomouc, 5. srpna 2011

Anotace

Vypracovala: Martina Pavlíková

Katedra a fakulta: Katedra asijských studií, Filozofická fakulta

Název práce: Ainuové v Japonsku se zaměřením na jejich duchovní svět

Vedoucí práce: Mgr. Sylva Martinásková

Počet znaků: 109 103

Počet titulů použité literatury: 70

Klíčová slova: Ainuové, původní obyvatelstvo, kamuy, animismus, víra, duše, božstva, rituální předměty, nadpřirozené síly, obřady, inau

Tato diplomová práce se zabývá národem Ainu a jeho duchovním světem. Pro bližší pochopení tématu je důležité nejprve charakterizovat národ Ainu ve světovém a historickém kontextu, proto je popsána jeho obecná charakteristika, původ a stručný historický vývoj na území Japonska. Postupně se práce zaměřuje již jen na duchovní svět Ainuů. Nejprve je vymezen vztah ainuské víry ke světovým náboženstvím a jsou představeny její hlavní pilíře. Pozornost je věnována zejména někdejšímu vlivu duchovní víry na život ainuského národa. Práce se snaží představit současný ainuský národ, jeho původ, osídlení a etnickou odlišnost od Japonců. Dále klíčová božstva ainuského duchovního světa a jejich vztah k člověku. Podrobněji jsou popsány obřady prováděné při významných životních událostech, jako jsou stavba domu, zplození potomka a smrt, ale také rituály z každodenního života, zejména při obstarávání potravy. V práci jsou též představeny způsoby a možnosti zachování ainuského duchovního světa v 21. století.

Děkuji vedoucí práce Mgr. Sylvě Martináskové za trpělivost a čas, které mé práci věnovala, a za rady, které mi poskytla.

Ediční poznámka.

Všechna japonská jména jsou uvedena v japonském pořadí zápisu – příjmení, jméno. V textu je při přepisu japonských jmen použita česká transkripce, v poznámkách pod čarou je použita anglická transkripce.

OBSAH:

Úvod

1 Ainuové, jejich původ a osídlení

1.1 Kdo jsou Ainuové

1.2 Původ Ainuů

1.2.1 Japonští Ainuové a jejich rasový původ

1.3 Původní teritorium Ainuů a dnešní lokalizace

1.4 Ainuové a Japonci

1.4.1 Etnický rozdíl mezi Ainuy a Japonci

1.4.2 Asimilace Ainuů s Japonci

1.4.2.1 Dobývání ainuského území

1.4.2.2 Legislativní podpora asimilace

1.4.2.3 Splynutí ainuského národa s japonským

2 Ainuové a jejich duchovní svět

2.1 Náboženství a animismus

2.2 Animismus a Ainuové

2.2.1 *Kamuy*, božstvo Ainuů

2.2.1.1 Název a pojem *kamuy*

2.2.1.2 Hierarchie *kamuy* a jejich vlastnosti

2.2.2 Koloběh duše

2.2.2.1 Dva světy, „svět živých“ a „svět mrtvých“

3 Vliv duchovní víry na život Ainuů

3.1 Ainuská osada a ainuský dům

3.1.1 Konstrukce ainuského domu a jeho pomocné stavby

3.1.2 Rituály spojené se stavbou domu

3.1.3 Ainuský dům a jeho posvátná místa

3.1.3.1 Rituály odesílání duší

3.2 Počátek nového života, výchova potomků a smrt

3.2.1 Zrození a výchova potomka

3.2.2 Konec života

3.3 Obstarávání potravy

3.3.1 Lov medvěda a rituály s ním spojené

3.3.1.1 Rituální slavnost *iomante*

3.3.2 Rybolov

4 Obnova ainuského duchovního života ve 20. a 21. století

4.1 Obnova ainuských tradic a duchovního života ve 20. století

4.1.1 Etnický turismus

4.1.2 Nová legislativa

4.2 Způsoby zachování ainuského duchovního světa v 21. století

4.2.1 Ainuské umění

4.2.1.1 Ainuský tanec

4.2.1.2 Ainuská lidová slovesnost

4.2.1.3 Řezbářské umění

4.2.2 Ainuský jazyk a rituály

4.2.3 Obnova přirozeného životního prostředí

4.3 Muzea a skanzeny ainuských osad

4.3.1 Skanzeny ainuských osad

4.3.2 Ainuská muzea

Závěr

Summary

Seznam literatury

Úvod

V mnoha zemích světa žijí již jen nevelké počty původních, tzv. domorodých obyvatel. Někteří – např. některé kmeny latinskoamerických pralesních indiánů a obyvatelé australské buše aboriginci – ještě žijí na úrovni doby kamenné ve společenství lovců-sběračů. Jiní, jako např. severoameričtí indiáni, byli po tlaku civilizovanějších národů nuceni přestěhovat se do rezervací. Další byli donuceni přizpůsobit se kultuře příchozího silnějšího národa za použití politiky asimilace, např. Ainuové, původní obyvatelé Kuril, Sachalinu a severní části Japonska. O málokterém národu, který dnes koexistuje v mnohem silnější kultuře, víme tak málo jako o národu Ainu.

Proč my Evropané o nich víme mnohem méně než například o severoamerických indiánech, jihoamerických Aztécích a Mayech nebo afrických Křovácích? Je to tím, že světadíl Amerika byl od samého počátku kolonizován Evropany, stejně jako předtím světadíl Afrika? Nebo snad tím, že cestopisy, povídková a románová literatura i film provází nás a naše poznání o indiánech Latinské i Severní Ameriky od samého dětství a dospívání? Podobně tomu může být do jisté míry též u Afriky. I cestopisy českých cestovatelů, např. Enriqua Stanko Vráze (1862 – 1932), Alberta Vojtěcha Friče (1882 – 1944), seznamovaly Evropu především se světadílem Amerika, s jižní Afrikou pak Emil Holub (1847 – 1902). Výjimkou byl cestovatel Josef Kořenský (1847 – 1938). Z první cesty kolem světa na samém konci 19. století napsal cestopis, kde věnoval několik črt Japonsku, kam se ještě jednou vrátil během své další cesty kolem světa v letech 1900 – 1901. K relativní neinformovanosti Evropanů o původních obyvatelích japonských ostrovů, národu Ainu, přispěla i geografická a kulturní izolovanost Japonska, které se „otevřelo světu“ až v polovině 19. století.

V této práci bude představeno ainuské etnikum a jeho duchovní svět, jež je jeho podstatnou součástí. Charakterizovat duchovní svět národa se však neobejde bez jeho obecného představení, tedy v zeměpisném a historickém kontextu. Celá práce je strukturována do čtyř částí. V první části je představen původ, osídlení a stručná historie ainuského národa na japonském souostroví. Další kapitoly se již zabývají výlučně ainuským duchovním světem. Nejprve je představen v teoretické rovině, kdy je vymezen jeho vztah ke světovým náboženstvím a jsou představeny jeho hlavní pilíře. Dále je ainuské náboženství přiblíženo z praktického hlediska. Jedná se o představení obřadů při významných životních událostech a rituálů při důležitých každodenních činnostech. Poslední kapitola je věnována jeho podobě a možnostem jeho zachování v 21. století. Výsledkem této práce bude přiblížení konceptu a někdejšího i současného vlivu duchovní víry na život ainuského národa.

1 Ainuové, jejich původ a osídlení

1.1 Kdo jsou Ainuové

Ainuové jsou původní, domorodí obyvatelé severních ostrovů Japonska, o kterých je alespoň v České republice známo velmi málo informací, navíc často zkreslených. Obývají převážně ostrov Hokkaidó, nejsevernější z hlavních japonských ostrovů. Velký kontrast mezi létem, které je suché a teplé a teploty mohou přesahovat i 30°C, a zimou, která je extrémně mrazivá se spoustou sněhu a teplotami až do 30°C pod bodem mrazu, vedl k tomu, že Japonci dlouhá léta ostrov ignorovali jakožto nehostinný, což vedlo ke klidnému růstu populace i k rozvoji kultury jeho původních obyvatel.¹

Údaje týkající se aktuálního počtu Ainuů se různí podle toho, z jakých zdrojů pocházejí. V závislosti na zdroji je dnešní počet Ainuů uváděn v rozmezí od 23 000 do 300 000 jedinců. Jejich počet je velmi těžké určit proto, že po letech asimilace jich většinu tvoří míšenci. Vyšší čísla, přesahující 100 000, bývají uváděna v populárně-naučných zdrojích a je to číslo zahrnující všechny míšence. Naopak v oficiálních a vědeckých zdrojích toto číslo nepřevyšuje 25 000. Za důvěryhodný zdroj pokládám např. Sdružení Ainuů ostrova Hokkaidó (北海道アイヌ協会, Hokkaidó Ainu Kjókai). Jedná se o společnost tvořenou Ainuy žijícími na ostrově Hokkaidó, jejímž cílem je zajistit důstojnost a zvýšit společenské postavení ainuského národa a také zachovat a dále rozvíjet jeho kulturu.² Podle údajů této organizace žilo v roce 2006 na ostrově Hokkaidó 23 782 jedinců ainuského etnika. Dalším zdrojem, z jehož dat čerpám, je Mezinárodní organizace pro práva menšin (Minority Rights Group International), která dohlíží na dodržování lidských práv a důstojného života etnických, náboženských a jazykových menšin. Tato nevládní organizace uvádí výsledek oficiálního sčítání lidu z roku 1984, kdy počet obyvatel ainuského etnika čítal 24 381 jedinců³, což ukazuje jeho relativně mírný pokles.

Ainuský jazyk (*ainu itak*) je považován, podobně jako japonština, za jedinečný izolovaný jazyk bez příbuznosti s ostatními asijskými jazyky. Jeho mluvená podoba nemá standardní formu, která by byla založena na preferovaném dialektu, a neexistuje ani jeho písemná podoba, což dalo vzniknout bohaté ústní tradici, především hrdinskému eposu Jukar

¹Irish, Ann B. *Hokkaido: A History of Ethnic Transition and Development on Japan's Northern Island*. Jefferson: McFarland & Company, Inc., 2009, str. 12.

Svensson, Tom G. *The Cambridge Encyclopedia of Hunters and Gatherers*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. Ainu, str. 132.

²The Ainu Association of Hokkaido. **Watašitači ni cuite**. <http://www.ainu-assn.or.jp/about01.html>, (21. 5. 2011).

³Minority Rights Group International. World Directory of Minorities. **Ainu**. <http://www.minorityrights.org/?lid=5371&tmpl=printpage>, (1. 4. 2011).

(viz kap. 4.2.1.2). Ainuština je v dnešní době ohroženým jazykem – počet rodilých mluvčích je nízký a často jimi jsou starší obyvatelé, kteří byli vychováni ještě v ainuských komunitách. Celkový počet mluvčích však narůstá o ty, kteří se ainuštinu naučili jako další jazyk. Na ostrově Hokkaidó bylo otevřeno několik škol, jejichž cílem je obnova nejen ainuského jazyka, ale i kultury a folklóru. Zájem je obzvláště o audionahrávky tradičních písní a příběhů Jukar, které poskytují příležitost ainuštinu použít.⁴

1.2 Původ Ainuů

Podobně jako mnoho věcí ze života Ainuů tak i jejich původ byl dosud ne zcela jednoznačně vysvětlen, a zůstává proto předmětem vědeckých diskuzí. V jednom se ale mnozí vědci shodují a sice v tom, že Ainuové přišli na ostrovy skutečně jako první a že byli postupně vytlačováni na sever.

Kolem roku 40 000 př. n. l. byl díky poslední době ledové ostrov Hokkaidó spojen se Sibiří přes La Pérousův záliv a na jihu s Korejským poloostrovem přes Cušimský průliv tzv. pevninskými mosty. V době japonského mladého paleolitu (35 000 – 10 000 let př. n. l.) po nich přišli na ostrov Hokkaidó lidé druhu *Homo sapiens sapiens*. Pronikali z „kolébky lidstva“ Afriky východním směrem několika postupnými migračními vlnami a jedna z nich postupovala z Malé Asie přes chladnou část Asie, což by dokládala např. genetická příbuznost Ainuů s východosibiřským národem Nivchů.⁵ Když přibližně před 10 – 12 000 lety přišlo oteplování a ledovce roztály, stoupla hladina oceánů a izolovala na japonských ostrovech a ostrovech na sever od Hokkaida migrující předky Ainuů.

1.2.1 Japonští Ainuové a jejich rasový původ

Vědci se shodují v názoru, že Ainuové jsou potomky kultury Sacumon, která se podle různých pramenů vyvinula na ostrově Hokkaidó v období mezi 7. až 9. století n. l. a rozšířila se v severní části ostrova Honšú a na ostrově Hokkaidó. V pramenech se často uvádí, že se v mnohém podobala kultuře Ainuů, zejména typem zemědělství a také tím, že v rybolovu měly nejvyšší zastoupení lososovité ryby. Dalším velmi podobným rysem je podle vědců

⁴Baker, Colin, Jones, Sylvia Prys. *Encyclopedia of Bilingualism and Bilingual Education*. [s.l.] Multilingual Matters, 1998, str. 163.

Miyaoka, Osahito, Sakiyama, Osamu, Krauss, Michael E. *The Vanishing Languages of the Pacific Rim*. [s.l.] Oxford University Press, 2007, str. 376-388.

⁵Tajima, Atsushi, et. al. *Genetic origins of the Ainu inferred from combined DNA analyses of maternal and paternal lineages*. *Journal of Human Genetics* (online). 2004, 49, str. 187, (6. 3. 2011).
<http://ychrom.invint.net/upload/iblock/6ee/Tajima%202004%20Genetic%20origins%20of%20the%20Ainu%20inferred%20from%20combined%20DNA%20analyses%20of%20maternal%20and%20pater.pdf>

využití vyvýšených zásobáren pro skladování potravin, které se velmi podobaly těm ainuským.⁶ Tato kultura se ve 12. století začala vytrácet a pomalu se z ní vyvinula kultura ainuská.⁷

Vedle kultury Sacumon bývá v souvislosti s původem Ainuů dále zmiňována také kultura Ochotů, která měla přijít na ostrov Hokkaidó ze Sachalinu a usadit se na pobřeží Ochotského moře a také na Kurilách.⁸ Ve způsobu života v mnohém připomínala kontinentální praktiky. Přestože se vědci domnívají, že se tyto dvě kultury vyvíjely ve stejnou dobu a v těsné blízkosti, nenašli u nich mnoho společných rysů. Naopak bylo zjištěno mnoho rozdílů, od způsobů získávání obživy přes typ obydlí až po duchovní rituály.⁹

Po různých výzkumech a analýzách došla většina vědců k závěru, že je ainuská kultura ovlivněna oběma těmito kulturami, což nalezneme např. i v knize Davida L. Howella pod názvem *Ainu Ethnicity and the Japanese State*. Ten uvádí, že Sacumonové, kteří obývali vnitrozemí japonských ostrovů, ovládli Ochoty obývající severní části ostrova Hokkaidó podél pobřeží Ochotského moře. I Howell uvádí, že Ainuové, kteří nakonec politicky, ekonomicky i kulturně podlehli Japoncům, jsou přímými potomky Sacumonů.¹⁰ Skupina vědců pracující na výzkumu DNA Ochotské kultury píše, že: „Ochotové měli relativně bližší genetickou příbuznost s Ainuy z ostrova Hokkaidó a pravděpodobně byli prostředníky, kteří Ainuům předali geny ze severovýchodní Asie. Tyto nálezy potvrzují hypotézu, že kultura Ochotů se spojila s kulturou Sacumon (...) a vznikla tak kultura Ainu, jak navrhovaly předchozí archeologické a antropologické studie.“¹¹ S vědci souhlasí také Sdružení Ainuů ostrova Hokkaidó, které uvádí, že ainuská kultura pochází z kultury Sacumon.¹² Původ kultury Sacumon však znám není, a proto existují různé teorie o rasovém původu kavkazsko-mongoloidně vyhlížejících Ainuů. Rasový původ Ainuů je jednou z nejvíce sporných a diskutovaných otázek týkajících se tohoto národa. Od prvních kontaktů novověkých mořeplavců s tímto etnikem převládal názor, že jsou kvůli svým fyzickým rysům podobní

⁶Walker, Brett L. *The Conquest of Ainu Lands: Ecology and Culture in Japanese Expansion, 1590 - 1800*. [s.l.]: University of California Press, 2006, str. 22 - 23.

Siddle, Richard. *Race, Resistance and the Ainu of Japan*. London : Routledge, 1996, str. 26.

⁷Svensson, T. G., *op.cit.*, str. 132.

⁸Walker, B. L. *op.cit.*, str. 25.

⁹*Tamt.*

¹⁰Howell, David L. *Ainu Ethnicity and the Boundaries of the Early Modern Japanese State*. Past & Present (online). Feb., 1994, No. 142, str. 75 - 76, <http://www.jstor.org/stable/651197>, (8. 3. 2011).

Kowner, Rotem. 'Lighter than Yellow, but not Enough': Western Discourse on the Japanese 'Race', 1854 - 1904. *The Historical Journal* (online). Mar. 2000, Vol. 43, No. 1, str. 120. <http://www.jstor.org/stable/3021015>, (9. 3. 2011).

¹¹Sato, Takehiro, et al. *Origins and genetic features of the Okhotsk people, revealed by ancient mitochondrial DNA analysis*. *Journal of Human Genetics* (online). 2007, 52, <http://resources.metapress.com/pdf-preview.axd?code=1623061n3013666w&size=largest>, (11. 3. 2011).

¹²The Ainu Association of Hokkaido (online). **Ainu Historical Events (Outline)**. <http://www.ainu-assn.or.jp/english/e/about05.html>, (8. 3. 2011).

spíše rase kavkazské než mongoloidní. Vědecké výzkumy posledních let však odhalují poněkud jinou skutečnost. Dvě hlavní hypotézy o původu Ainuů jsou:

- Ainuové mají indoevropský původ. V mnoha zdrojích lze nalézt informaci, že Ainuové mají blíže ke kavkazské rase, což se soudilo především v 19. a na počátku 20. století podle jejich fyzických rysů, které připomínaly právě rysy kavkazské rasy. Patřila mezi ně světlá pleť, husté vlnité vlasy, bohatší tělesné, ale i obličejové ochlupení a velké kulaté, někdy šedomodré oči.¹³ Tyto tělesné znaky vedly vědce k domněnce, že Ainuové na japonské ostrovy přišli z asijské pevniny severní cestou, ze Sibíře. Tomu nasvědčuje jednak již zmíněná genetická příbuznost se sibiřským národem Nivchů, a jednak nálezy nástrojů podobajících se nástrojům ze Sibíře.¹⁴
- Ainuové mají asijský původ. Ač se předchozí teorie může zdát velice slibnou, existují i teorie, že s kavkazskou rasou nemají Ainuové ve skutečnosti nic společného. Většina vědců se dnes shoduje v názoru, že jsou Ainuové mongoloidní národ, který na ostrovy přišel z asijské pevniny, a který je příbuzný s Číňany, Japonci, Korejci a Okinawany. Tuto myšlenku dokonce potvrzuje i již zmíněná studie z roku 2004, která neprokázala genetickou příbuznost Ainuů s dnešní kavkazskou rasou, ale s rasou mongoloidní obývající pouze východní Asii.¹⁵

1. 3 Původní teritorium Ainuů a dnešní lokalizace

Ainuové původně obývali také jižní Kamčatku a Amurskou oblast, odkud byli ale postupně vytlačeni tamními národy.¹⁶ Často se uvádí, že Ainuové obývají především Kurily, Sachalin a japonský ostrov Hokkaidó. V mnoha vědeckých zdrojích, jedná se o odborné články uvedené v periodiku *American Anthropologist*, bývají ale v souvislosti s posledními lety uváděni již pouze hokkaidští Ainuové. Kurilští a sachalinští Ainuové jsou zmiňováni ještě v první polovině 20. století, zdroje po druhé světové válce se však o těchto dvou skupinách nezmiňují. Poslední sčítání lidu, které tyto dvě skupiny referuje, pochází z 30. a 40. let 20. století. Uvádí počet 41 kurilských Ainuů pro rok 1933 a 1 512 sachalinských Ainuů pro rok 1935. Po roce 1945 byla většina kurilských i sachalinských Ainuů přesunuta na ostrov

¹³Nyland, Edo. *Linguistic Archaeology: An introduction*. [s.l.]: Trafford Publishing, 2001, str. 421.

¹⁴Kitagawa, Joseph M. *Prehistoric Background of Japanese Religion*. History of Religions (online). Winter, 1963, Vol.

2, No. 2, str. 306. <http://www.jstor.org/stable/1062069>, (14. 3. 2011).

¹⁵Irish, Ann B., *op.cit.*, str. 24.

Tajima, A. et. al., *op.cit.*, str. 187.

¹⁶Hammel, E. A. *A Glimpse into the Demography of the Ainu*. American Anthropologist (online). Mar, 1988, Vol. 90, No. 1, str. 25. <http://www.jstor.org/stable/678452>, (18. 3. 2011).

Hokkaidó. Poslední z kurilských Ainuů zemřel dokonce již v roce 1941.¹⁷

Situace sachalinských a kurilských Ainuů byla svízelná již koncem 19. století, kdy probíhaly vleklé územní boje mezi Japonskem a Ruskem jak o ostrov Sachalin, tak o Kurilské ostrovy. Ainuové z těchto území byli přesídlováni podle toho, komu území připadlo. Velmi tím trpěli, protože prostředí, kam byli přesouváni, se lišilo od jejich přirozeného prostředí a to též přispělo k jejich úbytku. Od konce druhé světové války, kdy došlo k absolutnímu vymizení kurilských Ainuů a k deportaci sachalinských Ainuů na ostrov Hokkaidó, se tedy Ainuové nachází již jen v Japonsku.¹⁸

1.4 Ainuové a Japonci

Ainuská kultura se samozřejmě nemohla vyhnout kontaktu s jinými sousedními neainuskými kulturami, proto i tradiční kultura Ainuů v sobě nesla cizí vlivy. Migrace a rozpínavost větších národů během 19. a 20. století však zásadně změnila vše. Území Ainuů bylo často dobýváno jak Rusy ze severu, tak Japonci z jihu, přičemž největší následky na jejich tradičním způsobu života zanechala politika asimilace. Ta způsobila, že Ainuy žijící původním způsobem života bychom dnes hledali velmi těžko. Chybělo velmi málo k tomu, aby jejich kultura zcela zanikla. Ainuové dnes žijí rozptýleni mezi Japonci nebo tvoří oddělenou vrstvu na vsi či ve městě, hovoří plynně japonsky, mají japonská jména, jí japonské jídlo a používají takové moderní přístroje, jako je televize.¹⁹ V posledních letech se ale zejména ti mladší z nich snaží udržet, respektive oživit svou kulturu. Jedinou upomínkou jejich původního života je tak několik skanzenů, kde demonstrují svůj původní životní styl mj. vyřezáváním upomínkových předmětů a předváděním rituálů. Spolu s celkovou změnou životního stylu prošel také jejich duchovní život mnohými změnami a mnoho zásad a rituálů, které jsou v této práci popsány v dalších kapitolách, prakticky zaniklo. Jsou-li udržovány, tak většinou jako součást ainuského folklóru právě především pro turisty (viz kap. 4.2).

1.4.1 Etnický rozdíl mezi Japonci a Ainuy

Již v kapitole 1.2.1. jsem uvedla, že Ainuové oproti čistě mongoloidnímu japonskému

¹⁷Svensson, T. G., *op.cit.*, str. 132.

Shibatani, M., *op.cit.*, str. 3.

¹⁸Howell, David L. *Geographies of Identity in nineteenth-century Japan*. [s.l.]: University of California Press, 2005, str. 186 - 191.

¹⁹Ohnuki-Tierney, Emiko, Simeon, George. *On the Present-Day Ainu*. Current Anthropology (online). Jun., 1975, Vol. 16, No. 2, str. 287 - 288. <http://www.jstor.org/stable/2741136>, (22. 3. 2011).
Maruyama, M., *op.cit.*, str. 98 - 99.

národu vykazují některé fyzické rysy typické pro kavkazskou rasu. V některých pramenech, např. v knize *Hokkaido: a history of ethnic transition and development on Japan's northern island*, je dokonce poukazováno na to, že Ainuové neměli, alespoň ještě předtím než byli asimilováni, kožní záhyb na horním víčku ve vnitřním koutku oka, typický pro mongoloidní rasu.²⁰ Ve většině dalších pramenů jsou zmiňovány jen více „kulaté“ nebo „velké“ oči.²¹ Prvky, které odkazují na kavkazskou rasu, jsou popsány ve studii Jaroslava Vencálka: „Světlá nebo tmavší pokožka má tendenci k silnějšímu ochlupení (...),“²² zatímco prvky vykazující mongoloidní rasu naopak: „Lidi této rasy charakterizují rovné černé vlasy, slabé ochlupení těla, úzké oči (...) a především pestrá škála žlutých odstínů pokožky.“²³ Tyto rozdíly ukazují, že Ainuové patří k jedné z přechodných forem kavkazské a mongoloidní rasy, což by potvrdilo indoevropskou hypotézu jejich původu.

Velmi zajímavý názor, se kterým jsem se během vypracování své práce setkala, se týká japonské dvorské šlechty, která se obličejovými rysy, obzvláště v dřívějších dobách, poněkud lišila od prostého japonského lidu. Tuto záležitost více prozkoumal C. Loring Brace, antropolog z Michiganské univerzity. Prostudoval více jak jeden tisíc lidských lebek – ainuských, japonských, ale i dalších etnik – a nakonec dospěl k závěru, že Ainuové nejsou nijak příbuzní s kavkazskou rasou, nejsou ani proto-kavkazské rasy, ale naopak mongoloidní. To ostatně potvrdil i tým vědců pracujících na již zmíněném výzkumu v roce 2004. Co je však pro mnohé, obzvláště japonské vědce přímo zarážející, je Bracovo tvrzení, že japonská samurajská třída pochází původně z lidu Džómon, který bývá označován za předchůdce Ainuů, nikoli z lidu Jamato, který je považován za předchůdce dnešního japonského národa. Samurajské třídě se v dobách před reformami Meidži dostávalo uznání a moci, a tak pronikla prostřednictvím sňatků mezi vládnoucí japonskou třídou. Brace z toho usuzuje, že japonská vládnoucí třída je částečně ainuského původu, a proto má obličejové rysy odlišné od prostého lidu.²⁴ Jeho názor však dosud nebyl dalšími vědci ani potvrzen ani vyvrácen.

1.4.2 Asimilace Ainuů a Japonců

Japonský národ je známý svou vírou ve svou jedinečnost, která má kořeny v národním

²⁰Irish, Ann B, *op.cit.*, str. 23.

²¹De La Rupelle, Guy. *Kayak and Land Journeys in Ainu Mosir : Among the Ainu of Hokkaido*. Lincoln: iUniverse, 2005, str. 27.

Mc Henry, R. *The New Encyclopaedia Britannica*, Vol. 1. 15. vyd. Chicago: University of Chicago, 1992, str. 173.

²²Vencálek, Jaroslav. *Geografie obyvatelstva a demografie : 1. část* (online). Ostrava: Ediční středisko CIT OU, 2004. 52 s. Ostravská univerzita. <http://prf.osu.cz/ksg/dokumenty/div-obyvatelstvo.pdf>

²³*Tamt.*

²⁴De la Rupelle, Guy, *op.cit.*, str. 57.

náboženství šintó, podle nějž tvoří všichni obyvatelé jednu velkou rodinu v čele s císařem. Jsou proto považováni, a sami se až donedávna považovali, za homogenní národ. Tuto představu ovšem narušuje sice velmi malé, avšak existující procento jiných národností a etnik, které též považují Japonsko za svůj domov. Tato skutečnost je výsledkem bohaté koloniální minulosti Japonska, kdy do země přicházeli obyvatelé z porobených zemí.

Podle údajů, které poskytla japonská Agentura pro management a koordinaci,²⁵ žije v Japonsku kromě 125 mil. Japonců necelý 1 mil. cizinců a tvoří tak necelé 1 % populace. Mezi tyto cizince patří Korejci (42,2 %), Číňané (18 %) a Brazilci (14,7 %). Vedle těchto cizinců existují v Japonsku pochopitelně také méně viditelné nejaponské skupiny, které můžeme rozdělit do skupin:

- lidé, kteří dostali japonské občanství; takových podle ministerstva spravedlnosti žilo v Japonsku k prosinci 1998, více než 300 000
- děti pocházející ze smíšených manželství s cizinci
- původní obyvatelé japonských ostrovů, tedy Ainuové a obyvatelé souostroví Rjúkjú.²⁶

Právě Ainuové jsou ti, kteří byli pomocí asimilace japanizováni. Asimilace měla přispět k jejich sociálnímu začlenění i ke zvýšení jejich ekonomické úrovně a zároveň sloužila jako pojistka obrany ostrova Hokkaidó před rozpínavými tendencemi Ruska.

1.4.2.1 Dobývání ainuského území

Různé zdroje se shodují v tom, že předchůdci dnešních Ainuů žili na ostrově Hokkaidó a na severu ostrova Honšú v oblasti Tóhoku od 12. stol. n. l. Prvních dvě stě let žili svým klasickým způsobem života, rozvíjeli svou kulturu, udržovali své teritorium a obchodovali s ostatními Ainuy, kurilskými a sachalinskými, ba dokonce s Japonci samými, kteří v tu dobu o nehostinný ostrov Hokkaidó nejevili žádný zájem. K bojům proto neměl nikdo důvod.

První nepokoje v historii japonsko-ainuských vztahů se objevily v 15. století, konkrétně v roce 1443, kdy na ostrov Hokkaidó utekl Moriuse z poraženého japonského panského rodu Ando.²⁷ Po něm přišli na ostrov ostatní příslušníci rodu Ando a s nimi i příslušníci jiných rodů, přičemž všichni se usazovali na jihu ostrova. Pozitivním důsledkem tohoto faktu byl vzkvétající obchod na ostrově, ovšem Ainuové se zároveň nechtěli vzdát své půdy, což vedlo k jednomu z nejvýznamnějších konfliktů v japonsko-ainuské historii, a sice k bitvě o Košamain na poloostrově Ošima v r. 1457. Bitva se protáhla v téměř stoleté povstání

²⁵Jedná se o vládní organizaci mezi jejíž kompetence spadá kompletní správa vládní statistiky – od jejího zajištění až po vyhodnocení dat.

²⁶Maruyama, M., *op.cit.*, str. 85 - 86.

²⁷*Tamt.*, str. 93.

proti Japoncům, na jehož konci došlo k rozdělení a jasnému vymezení ainuské a japonské půdy, kdy Japoncům připadl celý jih ostrova a ainuské teritorium se zúžilo na zbylou část ostrova.²⁸

V 16. století dostal japonský klan Macumae privilegium spravovat ostrov Ezo včetně výběrů daně od lodí, které ostrov navštívily, a na počátku 17. století mu bylo dokonce přiděleno exkluzivní právo obchodovat s Ainuy. Obchod byl ovšem nerovnocenný, např. za 27 kg rýže platili Ainuové sto sušených lososů a časem jim stejný počet lososů zajistil pouze necelých 10 kg rýže.²⁹

Během 17. stol., kdy vzrostl zájem Japonců o kolonizaci ostrova Hokkaidó, bylo veškeré přírodní prostředí Ainuů téměř vypleněno. To vedlo k další velké bitvě, proběhnuvší v roce 1669 na Sachalinu. Ainuové byli tehdy tvrdě poraženi a museli nakonec přijmout bezpodmínečnou nadvládu klanu Macumae.³⁰

K další a poslední velké bitvě došlo v 18. století, kdy Japonci vzali ostrov Ezo útokem, přestože klan Macumae měl na něj stále výsadní práva. Byl však ve finanční krizi, a proto některá svá práva zastavil, jiná prodal, a uvolnil tak místo dalším. Ti však s sebou jednak přinesli nemoci, jednak vyplenili zbytek přírodních zdrojů Ainuů, což vedlo k rapidnímu poklesu ainuské populace. Počet jejích členů klesl až o polovinu během bezmála padesáti let.³¹ Kurilští Ainuové na ostrově Kunaširi a spolu s nimi i hokkaidští Ainuové ze sousední oblasti Menaši se proto roku 1789 vzbouřili. Tato událost se nazývá Kunaširsko-menašský boj, nebo též Kunaširsko-menašská vzpoura, kdy byli Ainuové opět tvrdě poraženi a třicet sedm jejich vůdců bylo popraveno. Podle informací Sdružení Ainuů ostrova Hokkaidó se jednalo o vzpouru Ainuů proti nelidským podmínkám v rybářských zařízeních. V jiných zdrojích lze nalézt informace o údajných obavách Japonců z toho, že by Ainuové mohli být k rebelii naváděni Ruskem, které si tak mělo chtít uvolnit cestu k půdě na Hokkaidu³². Roku 1799 šógunát převzal nadvládu nad celým ostrovem Ezo, aby mohl lépe čelit případné hrozbě z Ruska, a své nadvlády nad ostrovem se vzdal až v roce 1822, aby se jí o třicet let později opět zhostil, stále kvůli strachu z ruské invaze. I z tohoto důvodu nastoupila éra asimilace, která měla významný podíl na téměř úplném zániku tradiční ainuské kultury.³³

²⁸ *Tamt.*

Sjöberg, Katarina. *The Return of the Ainu: Cultural Mobilization and the practice of ethnicity in Japan*. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1993, str. 128.

²⁹ Maruyama, M., *op.cit.*, str. 94.

³⁰ Irish, Ann B., *op.cit.*, str. 47.

³¹ *Tamt.*, str. 192.

³² The Ainu association of Hokkaido. **Ainu Historical Events (Outline)**. <http://www.ainu-assn.or.jp/english/e/about05.html>, (8. 3. 2011).

Maruyama, M., *op.cit.*, str. 94.

³³ Walker, B. L., *op.cit.*, str. 46.

Maruyama, M., *op.cit.*, str. 95.

1.4.2.2 Legislativní podpora asimilace

V roce 1899 byl uveden v platnost Zákon na ochranu dřívějších domordců (dále jen Zákon na ochranu), který měl na japanizaci ainuského etnika nejvýznamnější vliv. Platil do roku 1997, kdy byl nahrazen jiným zákonem. Život Ainuů ovlivnil převážně v první polovině 20. století.³⁴

Zákon na ochranu se zaměřoval na tři hlavní oblasti „pomoci“ Ainuům, která měla proběhnout ve vzdělávání, způsobu obstarávání obživy a sociální péči. Aby Ainuové měli možnost zařadit se mezi produktivní obyvatelstvo, dostala každá rodina neobdělanou půdu o výměře až pěti hektarů, na kterou se po dobu třiceti let nevztahovaly daně. Vztahovala se na ni však různá omezení, kvůli nimž neměli plné vlastnické právo. Půdu například mohli převést pouze prostřednictvím dědictví a nebylo na ni zástavní právo. Darovaná půda musela být během prvních patnácti let produktivně obdělávána, v opačném případě připadla zpět státu bez jakékoli náhrady. Bohužel však byla půda přidělována často bez předešlé důkladné kontroly, a tak se stávalo, že po patnácti letech propadla ve prospěch státu, protože ji Ainuové nedokázali efektivně obdělat. Kromě toho byla práce v zemědělství mnohem hůře placena než v ostatních sektorech.³⁵

Vzdělávací systém měl být, a také byl, klíčovým prostředkem k japanizaci Ainuů na duševní a intelektuální úrovni. Spolu se Zákonem na ochranu se vzdělávání v pozdějších letech řídilo ještě dalším zákonem, vydaným v roce 1901 pod názvem Předpisy ke vzdělávání dětí dřívějších domorodců. Školní docházka ainuských dětí vzrostla ze 17 % na 99, 2 % již během prvního desetiletí.³⁶ Vzdělání však bylo nižší úrovně než to, které se dostávalo japonským dětem, s odůvodněním, že se u ainuských dětí nepředpokládá další vzdělávání. Ainuština byla ve výuce potlačena, výuka probíhala výlučně v japonštině a dětem byla vštěpována láska k císaři a japonskému národu. Ainuské a japonské děti byly vzdělávány odděleně. V oblastech s větším podílem ainuské populace byly zakládány školy pro dřívější domorodce, v ostatních komunitách chodily ainuské děti do škol s japonskými dětmi, avšak jejich třídy byly oddělené. Školy v ainuských oblastech a také nemocnice byly zakládány z dotací japonské vlády. Ostatní finanční půjčky, ať už se jednalo o pomoc na lékařskou péči, pohřební náklady, zemědělské nástroje či vzdělávání dětí, byly spláceny z ainuského obecního

³⁴Howell, David L. *Making "Useful Citizens" of Ainu Subjects in Early Twentieth-Century Japan*. The Journal of Asian Studies (online). Feb., 2004, Vol. 63, No. 1, str. 7. <http://www.jstor.org/stable/4133292>, (24. 3. 2011).

³⁵*Tamt.*

³⁶*Tamt.*, str. 10.

Ishikida, Miki Y. *Japanese education in the 21st century*. iUniverse, 2005, str. 247.

majetku, který měl na starosti hokkaidský guvernér³⁷.

Z hlediska práva byli Ainuové tedy chráněnými svěřenci státu, ekonomicky však byli na nejnižší pozici jakožto farmáři a dělníci a od majoritní společnosti byli vlastně odděleni. Howell k celé záležitosti uvádí, že cílem japonské vlády nebylo poskytnout Ainuům živobytí jako takové, ale naopak dát jim možnost začlenit se do japonské společnosti podle svého uvážení a schopností.³⁸

Zákon měl podle svého názvu původní obyvatele ostrova Hokkaidó chránit či jim pomoci, v konečném důsledku je však dodnes považován přinejmenším za rozporuplný, čímž rozšiřuje řadu ne zcela úspěšných pokusů o asimilaci původních etnik, které známe i z jiných zemí.

1.4.2.3 Splynutí ainuského národa s japonským

Zavedení Zákona na ochranu mělo na ainuskou společnost skutečně velký vliv. Zvláště na její rozmístění, kdy byly jednotlivé roztroušené skupinky soustředěny do větších skupin. Ve skutečnosti bylo mnoho známých osad, např. Širaoi a Čikabumi, uměle vytvořeno.³⁹ Politika sestěhování Ainuů byla započata již v období Tokugawa, kdy byli Ainuové přemísťováni do blízkosti komerčních rybářských oblastí. V tomto trendu se pokračovalo i po reformách Meidži, kdy byli Ainuové stěhováni pod záminkou ochrany.⁴⁰

Ainuský jazyk byl po zavedení Zákona na ochranu ve školách zakázán, a tak ainuské děti narozené po roce 1890 mluvily plynně japonsky. Již v roce 1931 zbylo z monolingvních Ainuů jen několik starých jedinců. V 90. letech 20. století mluvilo plynně ainusky už jen několik lidí. Z údajů vládního průzkumu provedeného v roce 1993 se lze dozvědět, že pouze 0,8 % respondentů odpovědělo, že je schopno v ainuském jazyce konverzovat, zatímco 91 % respondentů uvedlo, že znají pouze několik ainuských slov.⁴¹

Podobný osud postihl i ostatní rysy ainuské kultury, které podlely tlaku po zavedení Zákona na ochranu. Již na konci 19. století byly ainuské oděvy téměř kompletně nahrazeny japonskými. Tradiční oděv se směl používat pouze při rituálech. Kvůli vyčerpání přírodních zásob a zákazu tradičního lovu se změnily i stravovací návyky.⁴²

Nejvýznamnější změna se však týkala bydlení. Klasický ainuský dům byl navržen tak, aby vyhovoval duchovním obřadům (viz kap. 3.1.3). Zákonodárci a dokonce i někteří

³⁷Howell, D. L., *op.cit.*, str. 10.

³⁸*Tamt.*, str. 10.

Siddle, Richard M., *op.cit.*, str. 70 - 73.

³⁹Howell D. L., *op.cit.*, str. 9.

⁴⁰*Tamt.*

⁴¹*Tamt.*, str. 9 - 10.

⁴²*Tamt.*, str. 10.

Ainuové, kteří asimilaci schvalovali, ho však shledali nehygienickým a nevhodným ze zdravotního hlediska. Dále tento typ domu samozřejmě na první pohled prozrazoval, že zde bydlí Nejaponci. První omezení týkající se ainuského domu a rituálů s ním spojených počaly v 70. letech 19. století. Již do konce období Meidži, tedy do roku 1912, žila naprostá většina Ainuů v domech japonského stylu. Vládní průzkumy provedené v prvních dvou desetiletích 20. století ukázaly, že dokonce i v nejdlehlších oblastech na pobřeží Tichého oceánu zbylo jen velmi málo tradičních ainuských domů *čise*.⁴³

Dlouhá historie vzájemného působení těchto dvou etnik se však také neobešla bez přirozené formy asimilace, tedy vzájemného míšení, kdy se uzavírala smíšená manželství a Ainuové adoptovali opuštěné japonské děti. Následkem toho se pomalu začaly stírat fyzické rozdíly těchto dvou etnik a většina těch, kteří se identifikovali jako Ainuové již na přelomu 19. a 20. století, měli ve skutečnosti smíšený původ. Tuto skutečnost úřady zohlednily teprve počátkem 20. století, ale přesto zůstával fyzický vzhled hlavním kritériem pro rozpoznání ainuského etnika a druhým hlavním kritériem bylo místo bydliště. Jinými slovy, za příslušníky ainuského etnika byli jednoduše považováni ti lidé, kteří jako Ainuové vypadali na první pohled a pocházeli z osad, vsí či částí měst známých jako ainuské kolonie.⁴⁴

Dnes již nelze rozeznat Ainuy od jejich japonských sousedů na první pohled, ba dokonce ani podle zaměstnání.⁴⁵ Ainu může být kterýkoli slušný a moderně vypadající japonský občan. Většina ainuské populace žije sice na ostrově Hokkaidó, na ostatních hlavních japonských ostrovech však žijí též. Zahraniční média ale stále Ainuy zobrazují jako domorodé divochy v tradičním oděvu mající potetovaný obličej a praktikující primitivní způsoby obživy jako lov zvěře pomocí luku a šípů a sběr plodů. Podle Chisato O. Dubreuil⁴⁶ není problém v tradičním zobrazení Ainuů, ale v tom, že i dnes mají Ainuové nedostatečné vzdělání a nejsou mezi nimi žádní významní vědci, jako biologové či architekti, ale dokonce ani lékaři. Připouští však, že taková Ainuové existovat můžou, pouze se o jejich ainuském původu neví.⁴⁷

Osud ainuského národa však prochází na přelomu 20. a 21. století mnohem příznivější fází, než kdykoli předtím. Japonská vláda, léta tvrdošíjně prosazující tvrzení o etnické homogenitě, v červnu roku 2008 oficiálně uznala národ Ainu jako domorodé obyvatelstvo

⁴³Siddle, R., *op.cit.* str. 71.

⁴⁴Howell, D. L., *op.cit.*, str. 12 - 14.

⁴⁵Výjimkou je pouze zaměstnání v ainuských skanzenech a muzeích, viz kap. 4. 3.

⁴⁶Chisato O. Dubreuil je jednou z odbornic na ainuskou kulturu, podílela se na knize *Ainu: Spirit of a Northern People* (University of Washington Press, 1999. 415 s.).

⁴⁷Dubreuil, Chisato O. The Asia Pacific Journal - Japan Focus. **The Ainu and Their Culture: A Critical Twenty-First Century Assessment.** http://www.japanfocus.org/-Chisato_Kitty_-Dubreuil/2589, (2. 8. 2011).

severní části japonského souostroví, které má jedinečný jazyk, náboženství a kulturu a tudíž má také nárok na práva podle Deklarace práv domorodých obyvatel.⁴⁸ Pro Japonsko to byl velký krok kupředu zejména v očích ostatních civilizovaných národů světa. Pro Ainuy je to samozřejmě prvním významným krokem k příznivé budoucnosti sdílené s japonským národem. Dále byl vytvořen orgán specializující se na ainuskou problematiku – Poradní shromáždění pro ainuskou otázku – které poprvé zasedlo již v srpnu roku 2008. V první zprávě mimo jiné navrhlo vyhlásit nový významný den s názvem Den Ainuů. Ainuští aktivisté proto doufají v příchod nové éry ainuského národa.⁴⁹

⁴⁸McGrogan, David. *A Shift in Japan's Stance on Indigenous Rights, and its Implications*. International Journal on Minority and Group Rights (online). 2010, Vol. 17, No. 2, str. 355 - 356.
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=b5c6f440-d4a6-4fff-92ff-e8bf6fe72f86%40sessionmgr4&vid=6&hid=24>, (26. 6. 2011).

Deklaraci práv domorodých obyvatel schválila OSN v roce 2007, jedná se o výčet práv domorodého obyvatelstva celého světa.

⁴⁹McGrogan, D., *op.cit.*, str. 360.

2 Ainuové a jejich duchovní svět

Potřeba vysvětlit z našeho pohledu nevysvětlitelné jevy či situace provází člověka od nepaměti. Tuto skutečnost dokládají například mytologické příběhy antického Řecka a Říma, či archeologické nálezy různých předmětů, které velice pravděpodobně sloužily k uctívání božstev. Právě tato lidská vlastnost dala později vzniknout náboženství, které se svými mýty, legendami a představami o Bohu či božstvu bylo vždy lidstvu pomůckou k porozumění okolnímu světu. Skutečnost, že víru často provází různé rituály k uctívání Boha či božstva, vysvětlují někteří sice jako projev lidské potřeby kořit se a zbožňovat,⁵⁰ nabízí se také další, mnohem jednodušší vysvětlení. Rituály mohou též sloužit jako prostředek k vyjádření úcty a zajištění dobrých vztahů s Bohem či božstvem. Ainuové si jakožto národ lovců a sběračů velmi vážili veškerého okolního prostředí, ze kterého získávali vše, co potřebovali k přežití. Také si pravděpodobně potřebovali vysvětlit neobyčejné přírodní úkazy, které rozhodně nejsou na japonském souostroví ojedinělé, ať už to jsou tajfuny nebo zemětřesení a jim podobné přírodní živly. Není tedy divu, že byl duchovní svět Ainuů založen na animistické víře.

2.1 Náboženství a animismus

Všechna náboženství mají jedno společné a tím je pojem „nadpřirozeno“, zahrnující vše mystické a nepochopitelné. Náboženství je tedy potřeba k vysvětlení toho, co uniká vědě a inteligenci obecně. V minulosti se mnozí badatelé pokoušeli upřesnit pojem vysvětlující podstatu náboženství. Tyto definice však spíše než podstatu definovaného objektu obvykle odrážely hledisko definujícího subjektu.⁵¹ Cílem této práce sice není výklad smyslu či podstaty náboženství, ale je potřeba alespoň vymezit pojem animismus ve vztahu k náboženství.

Animismus je jedním ze dvou pojmů spjatých s podstatou náboženství, druhým takovým pojmem je naturismus. Jsou to v podstatě jisté formy náboženství, které jsou více či méně obsaženy ve všech ostatních náboženských systémech. Edward Burnett Tylor (1832 – 1917), britský antropolog a spisovatel, v r. 1871 dokonce označil animismus za nejpůvodnější a základní formu uctívání.⁵² S tímto tvrzením lze zcela souhlasit, když si uvědomíme, že právě kultury domorodých obyvatel, které obvykle nemají ani písmo, uctívají nadpřirozené síly právě tak, jak je typické pro animismus. Co je tedy typické pro animistické uctívání nadpřirozených sil? Animismus je odvozen od latinského slova *anima*, což znamená „duše“, tudíž je to víra

⁵⁰Holm, Nils G. *Úvod do psychologie náboženství*. Praha: Portál, 1998, str. 9.

⁵¹Mensching, Gustav. *Structures and Patterns of Religion*. Delhi: Motilal Banarsidass, 1976, str. 4.

⁵²Hindson, Ed, Caner, Ergun. *The Popular Encyclopedia of Apologetics: Surveying the Evidence for the Truth of Christianity*. Eugene: Harvest House Publishers, 2008, str. 21.

v existenci duší, které jsou všude kolem člověka. Jinými slovy, vše kolem nás má duši, podobně jako mají duši lidé. Duši ovšem nemají jen živé druhy přírodní říše, jako např. rostliny či zvířata, ale dokonce i neživé předměty, jako např. skály, hory, řeky apod. Jednotlivé duše pak dohromady tvoří jakousi soustavu božstev, mající schopnost jednat podle své vůle, podobně jako člověk. Ve srovnání s člověkem však mají nadpřirozené schopnosti a zároveň jsou nedostupné lidskému smyslovému vnímání. Proto k nim člověk chová úctu, kterou projevuje různými rituály, jimiž si chce získat jejich přízeň a tím pádem i spolupráci.⁵³ Dalším významným prvkem animistické víry je uctívání duší předků. Duše je v animistickém vnímání světa nesmrtelná, a proto po smrti člověka nezmizí, ale přetransformuje se mezi všudypřítomná božstva.⁵⁴

Naturismus je naopak uctívání přírodních sil a zákonů, jako jsou vítr, déšť, hvězdy apod., ale již bez jakékoli spojitosti s termínem „duše“. Vědci se v podstatě shodují v tom, že animismus i naturismus představují základní podstatu náboženství.⁵⁵ Dosud se však nepodařilo uspokojivě vysvětlit vztah mezi nimi. Tylor sice mohl prohlásit animismus za prapůvod náboženského uctívání, profesor Albert Réville (1826 – 1906), uznávaný francouzský teolog, však tuto vlastnost připsal právě naturismu, když prohlásil naturismus za původce animismu.⁵⁶ Je složité rozhodnout, který z těchto dvou směrů je původnější, a proto se tuto otázku zatím nepodařilo zcela objasnit. Oba směry jsou tedy zatím považovány za základní stupně náboženství.

2.2 Animismus a Ainuové

Vzhledem k tomu, že božstvo je pro lidské oko neviditelné, utvořili si Ainuové představu dvou světů, nebo-li svět lidí (*ainu mosir*) a svět božstva (*kamuy*⁵⁷ *mosir*). Ty nebyly striktně oddělené, ale naopak se prolínaly. Výraz *ainu* bývá obvykle překládán jako „člověk“, „lidský“, *kamuy* je naopak „bůh“, „božský“ a *mosir*⁵⁸ obecně znamená „svět“, „země“. Jaký je tedy rozdíl mezi *ainu mosir* a *kamuy mosir*? *Ainu mosir* byl dočasný pozemský svět, zatímco *kamuy mosir* byl metafyzický svět božstev. Nejsou to však protikladné světy, ale naopak jsou to navzájem propletené a rovnocenné součásti světa jako celku. Obyvatelé obou světů tedy mají

⁵³Durkheim, Émile, Cosman, Carol, Cladis, Mark Sydney. *The Elementary Forms of Religious Life*. [s.l.]: Oxford University Press, 2001, str. 26.

⁵⁴Hindson E., Caner E., *op.cit.* str. 22.

⁵⁵Durkheim É., Cosman C., Cladis M. S.: *op.cit.*, str. 47.

⁵⁶Buckley, Edmund. *Universal Religion* [online]. [s.l.]: Forgotten Books, 2010, str. 31. <http://www.forgottenbooks.org/info/9781440083006>, (5. 4. 2011).

⁵⁷Též možný termín *kamui*, význam zůstává naprosto stejný, v této práci je používán termín *kamuy*.

⁵⁸Též možný termín *moširi* popř. *mošir* ve významu tichá země, v této práci je používán pouze termín *mosir*.

stejný způsob života a dokonce prožívají stejné pocity.⁵⁹

2.2.1 *Kamuy*, božstvo Ainuů

Každý duchovní směr či náboženský systém má svůj základní pojem, který je jeho podstatou, a v ainuském duchovním světě tomu není jinak. Základní pojem ainuské víry je *kamuy*, božstvo. Silně tedy připomíná hlavní termín japonského duchovního směru šintoismu (神道, šintó), tedy božstvo *kami*. Podobnost v pojmenování božstva není zřejmě čistě náhodná, ale jak japonská tak ainuská víra mají mnoho dalších společných rysů. Žádné z nich není ani uceleným náboženským systémem, který by měl určitého zakladatele a svaté knihy, ani vybroušeným filozofickým směrem se soupisem morálních hodnot. Oba tyto duchovní směry jsou spíše prapůvodní domorodé tradice, předávané ústní formou z generace na generaci. Je pro ně typické uctívání různých božstev a s tím spojené rituály, jež se staly přirozenou součástí života toho kterého národa. Oba tyto směry jsou polyteistické, tedy nemají jediného Boha, nýbrž přímo plejádu božstev, což je pro animistickou víru běžné. Oba směry vykazují také totemistické prvky, což naznačuje Katu Genči ve své knize *A Study of Shinto: the Religion of the Japanese Nation*. O totemismu se jedná v případě, že rod uctívá zvíře a od tohoto zvířete odvozuje i svůj původ.⁶⁰ Zvířata jsou uctívána jakožto původci celého klanu nebo alespoň jednoho člena rodu. Takovým původcem může být též rostlina či velmi zřídka také neživý objekt nebo přírodní úkaz. Déšť, vítr, skála, Slunce apod. se tedy mohou pro věřící stát také božstvem. Katu v japonské mytologii poukazuje na původ japonského národa u bohyně Slunce Amaterasu, u ainuského národa zase na původ u medvěda. V případě Ainuů se odvolává na uznávané badatele, kteří se významně zapsali do výzkumu tohoto národa, byli jimi reverend John Batchelor (1854 – 1944) a Dr. Kindaiči Kjósuke (1882 – 1971) z Tokijské císařské univerzity.⁶¹

2.2.1.1 Název a pojem *kamuy*

Co se tedy skrývá pod termínem *kamuy* (jap. 神威)? Podívejme se nejprve zblízka na samotný výraz a význam z něho vyplývající. Jedná se o složeninu třech samostatných morfémů, a to *ka*, *mu* a *y*. *Ka* nese význam „nahore“ a vyskytuje se v mnoha slovech, ve

⁵⁹ Ogihara, Shinko. *Ainu : Spirit of a Northern People*. [s.l.]: University of Washington Press, 1999. *Kamuy: Gods You Can Argue With*, str. 274.

⁶⁰ Katu, Genchi. *A Study of Shinto : The Religion of the Japanese Nation*. Abingdon: Routledge, 2011, str. 27.

⁶¹ Frazer James George. *Totemism and Exogamy*. Vol. 4. Cosimo, Inc., 2009, str. 174.
Katu G.: *op.cit.*, str. 28.

kterých má význam „nad-“. Například ve slově *kando*, tedy „nebesa“ či „obloha“. Význam morfému *mu* je „plíživý“, „rozprostírající se“ a *y* je jednak derivační morfém, který slouží ke změně slovního druhu na podstatné jméno, jednak osobní zájmeno označující třetí osobu čísla jednotného. Celkový význam slova *kamuy*, složeného z těchto tří morfémů znamená tedy „on/ona/ono, který/á/é se rozprostírá shora“.⁶²

Jak jsem již zmínila, pozemský svět Ainuů je v podstatě celý protkáno spirituálním světem *kamuy*. Ainuové věří, že *kamuy* jsou všude kolem nich, tedy veškerá síla a moc kolem jsou ovládnuty *kamuy*. Například i v případě, když se lidem podaří uhasit oheň – moc, která působí na uhašení ohně, vychází od božstev vody. Není tedy přímo v kompetenci člověka. Tato víra ve všeobjímající moc božstev *kamuy* zcela ovládala veškeré aspekty života Ainuů, od sociálních a rodinných vztahů přes stavbu domů a vesnic až po výrobu produktů, obstarávání obživy a její zpracování.⁶³

Teď již zbývá jen upřesnit, co znamená „všude kolem nás“, tudíž kde přesně se *kamuy* podle Ainuů v pozemském světě nachází. Vysvětlení nabízí např. Šinko Ogihara ve své eseji „Mythology and Animal Tales“: „Výraz *kamuy* zahrnuje nejen živé bytosti jako zvířata a rostliny, ale také přírodní jevy jako bouřku, vítr, nebe, ale i lidské výtvořiny jako lodě, náhrobní kameny, nástroje atp. Z toho vyplývá, že ke *kamuy* patří naprosto vše, co obklopuje člověka.“⁶⁴ Když se tedy pokusíme rozdělit místa výskytu *kamuy* do kategorií, jsou to:

- a) přírodní jevy, např. Slunce, Měsíc, vítr, oheň
- b) zvířata a rostliny, např. medvědi, vlci, stromy a další
- c) lidmi vyrobené věci, např. čluny, nádoby a ostatní nástroje

Tímto výčet míst výskytu *kamuy* zpravidla končí. Šinko Ogihara však uvádí ještě další možnost výskytu *kamuy*; kromě přírodních jevů a nadpozemských bytostí i Ainu samotné: „Výraz *kamuy* je vnímán podobně jako japonský výraz *kami*. *Kamuy* ale pro Ainu zahrnuje všechny přírodní jevy (včetně nadpřirozených bytostí) a také zahrnuje všechny aspekty Ainu, což znamená 'člověk', 'lidský'.“⁶⁵ Ostatní zdroje se však o tom, že by se lidé počítali ke *kamuy*, nezmiňují. Mohou tak být sice jmenováni – zejména muži – neznamená to však, že jsou považováni za božstva, natož pak uctíváni. Je to spíše určité vyjádření společenské úcty a váženosti, která se dostávala především starším mužům.⁶⁶ Mnoho expertů, zejména autoři knihy *Ainu: A Spirit of a Northern People*, se shoduje v tom, že nejvyšší místa společenské úcty

⁶²Batchelor, John. *Encyclopaedia of Religion and Ethics*: Edited by James Hastings with the assistance of John A. Slesbie and Other Scholars. [s.l.]: Adamant Media Corporation, 2005. *Ainus*, str. 239 - 240.

⁶³Fujimura H. *Ainu : Spirit of a Northern People*. [s.l.]: University of Washington Press, 1999. *Kamuy: Gods You Can Argue With*, str. 193 - 197.

⁶⁴Ogihara, Shinko. *Ainu : Spirit of a Northern People*. [s.l.]: University of Washington Press, 1999. *Mythology and Animal Tales*, str. 274.

⁶⁵*Tamt.*

⁶⁶Batchelor, J., *op.cit.*, str. 240.

zaujímalí právě starší a staří muži, zatímco mladé ženy a nedospělé dívky naopak ta nejnížší. Vezmeme-li v úvahu, že Ainuové sami mají duši a že s božstvy žijí v souladu, znělo by logicky, kdyby se k božstvům počítali. Samotné rozdělení světa na *ainu* a *kamuy mosir* však napovídá, že se lidé za *kamuy* pravděpodobně nepovažovali. Taková situace mohla nastat spíše po smrti, kdy podle Ainů docházelo k transformaci lidské duše mezi *kamuy*.

2.2.1.2 Hierarchie *kamuy* a jejich vlastnosti

Ainuská víra, jak ji známe dnes, je polyteistická s rozvětvenými božstvy, která mohou být rozdělena do tří základních skupin: *pirika kamuy*, hodná božstva, *wen kamuy*, zákeřná božstva a *košne*, neutrální božstva. Mezi těmi všemi je jeden jménem *Kotan-kor-kamuy*, Stvořitel, který má být ostatními uctíván a který jim má vládnout. Ostatní, též označení za bohy, jsou vlastně prostředníky, kteří putují mezi Stvořitelem a lidmi. Jsou podřizeni Stvořiteli a pomáhají naplnit jeho vůli.⁶⁷

Vezmeme-li v úvahu, že duchovní víra je vždy výsledkem myšlení člověka, nepřekvapí nás, že jsou božstva, duchové apod. svým charakterem v zásadě lidem podobní. Ainuská víra v tomto ohledu samozřejmě není výjimkou. A tak je přirozené, že mezi nadpřirozenými bytostmi mohou být nalezeny charaktery na různých stupních intelektuálních a zejména morálních kvalit. Tento fakt souvisí s celosvětovou představou dvou protikladných principů, dobra a zla, protože božstva, kterým lidé děkují za přízeň a pomoc, by nemohla dopustit příkoří, bolest a neštěstí, které se na světě dějí. V ainuské víře však zlá božstva, někdy označována za demony, netvoří žádnou zvláštní skupinu, která by byla protikladem ke *kamuy* jakožto božstvu, ale jsou též zahrnuta do pojmu *kamuy*. Takto popisuje demony Batchelor: „Démoni jsou, stejně jako bohové, nespočetní s jedním vládcem a jsou také označováni termínem *kamuy*. Zda-li se právě mluví o bohu nebo o démonovi se tedy dozvíme pouze z kontextu.“⁶⁸ I z dalších zdrojů lze zjistit, že tato skupina je opravdu promíchaná se skupinou hodných božstev a všichni dohromady tvoří božstvo *kamuy*. Vyskytují se ve stejných místech, je jich mnoho a je opravdu těžké se s nimi dohodnout. Jsou jim připisovány různé nehody, nemoci a jiná neštěstí. I jim však byly obětovány dary ve snaze je alespoň trochu uklidnit či na chvíli odvrátit nebezpečí.⁶⁹

⁶⁷Batchelor, John. Items of Ainu Folk-Lore. *The Journal of American Folklore* (online). Jan - Mar. 1894, No. 24, str. 19 – 20. <http://www.jstor.org/stable/532957>, (17. 4. 2011).

Ogihara, S. *Ainu : Spirit of a Northern People*. [s.l.]: University of Washington Press, 1999. Mythology and Animal Tales, str. 274 - 275.

⁶⁸Batchelor, J. *Items of Ainu Folk-Lore*, str. 19 - 20.

Batchelor, J., *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, str. 239.

⁶⁹Batchelor, J. *Items of Ainu Folk-Lore*, str. 20.

Zatímco zvěř, kterou se mužům podařilo ulovit, byla opěvována jako převlek božské skupiny *kamuy*, člověku nebezpečná zvěř, která např. zabila lovce, byla nenáviděna jako posel démonské skupiny *kamuy*. Zatímco listy a plody rostlin a stromů byly připisovány bohům, nešťastný pád stromu, který způsobil smrt člověka, či uhynutí rostlin byly opět připisovány démonům. Výsledkem práce démonů byly samozřejmě také různé přírodní pohromy a nemoci, protože bohové měli na svědomí jen příznivé přírodní podmínky, tedy příznivé počasí a také např. prameny pitné vody či termální prameny.⁷⁰

Krásné příklady ainuského pojetí dobra a zla zmiňuje Batchelor ve své práci „Items of Ainu Folk-lore“. Popisuje dva bratry, oba však nazývá bohy moří i přesto, že jeden z nich je démonem. *Mo ača* (v překladu doslova „Strýc míru“) byl opěvován za příznivé počasí a posvátné tyče *inau*,⁷¹ které dříve bývaly k vidění na mořských pobřežích, bývaly vyřezávány právě pro něj. *Ši ača*, (v překladu „Drsný strýc“) naopak dělal vše proto, aby svému bratrovi překazil dobré úmysly a byl odpovědný za mořské bouře a všechny ztroskotané lodi. Na řekách byla za tyto pohromy odpovědná jeho příbuzná, d'áblice *Sarak kamuy*.⁷² Tímto však výčet ainuských představ o kvalitách *kamuy* zdaleka nekončí. Kniha Carla Ettera, *Ainu Folklore: Traditions and Culture of the Vanishing Aborigines of Japan 1949*, obsahuje mnoho často milých a úsměvných někdy však i hrůzu nahánějících příběhů ainuské lidové slovesnosti. Zásadně se týkají právě božstev a démonů, kteří jsou povahově často přirovnáváni právě k lidem – cítí lásku, nenávisť a třeba i touhu po pomstě, často však ve vztahu k člověku, než mezi sebou navzájem. Do *ainu mosir* sestupují např. kvůli pomoci potřebným, častěji však spíše k dosažení svých vlastních přání. Narozdíl od lidí dokáží vždy dosáhnout svého a nevyhýbají se ani nečestným způsobům. Pomáhají jim v tom jejich nadpřirozené schopnosti, jako např. možnost převtělování. Ani božstva však neuniknou spravedlivému trestu, jakmile se o jejich nekalém počínání v lidském světě dozví ostatní z *kamuy mosir*. Mnohdy jsou takové tresty pro božské bytosti opravdu kruté, přičemž nejčastěji je provinilec z *kamuy mosir* nadobro vyhnán a musí tak zůstat ve světě lidí.⁷³

2.2.2 Koloběh duše

K pochopení ainuského náboženství jsou zásadní dva pojmy. Vedle již zmíněného *kamuy* existuje pojem *ramat*. *Ramat* je vlastní vnitřní síla, kterou mají všichni živí tvorové –

⁷⁰Batchelor, J., *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, str. 240.

⁷¹Další možné verze jsou *inaw* či *inao*. V práci je používána verze *inau*. (Podrobnosti viz Poznámku pod čarou v kap. 3).

⁷²Batchelor, John. *Items of Ainu Folk-Lore*, str. 20.

⁷³Etter, Carl. *Ainu Folklore : Traditions and Culture of the Vanishing Aborigines of Japan 1949*. [s.l.]: Wilcox & Follet Company, 1949. 234 s.

rostliny i zvířata – a také neživé věci, obzvláště ty, které mají pro člověka velký význam. Tato síla se ukrývá v živých bytostech a v předmětech, které správně pracují či plní svoji funkci. Při smrti či destrukci je opouští. Větší a komplexnější bytosti, např. člověk, mají mít více *ramatu* než jednoduché živé bytosti, např. plody rostlin. Při rozboru nám slovo *ramat* poukáže na přítomnost spíše inteligence, než síly jako takové: kořen slova je *ram*, který má vedle významů jako „duch“ či „duše“ také významy jako „mysl“, „chápání“ či „intelekt“. Koncovka *at* je zde ve významu „existence“. Proto se na všechny bohy, demony a další duchovní síly nahlíží jako na inteligenci, spíše než na nevědomou existenci.⁷⁴

Ainuové věří, podobně jako mnoho jiných národů, že duše je nesmrtelná. Na věčnost putuje mezi „světem živých“ a „světem mrtvých“ a všechny životní obtíže a utrpení ji mají posílit a zušlechtovat ji. To je zřejmě jediná dosud prokázaná realita ohledně ainuského vnímání duše. Další informace ohledně jejího dalšího putování se značně liší a nelze nesouhlasit s Katarinou Sjöberg, jejíž názor je pravděpodobně sdílen všemi, kteří se kdy snažili o porozumění ainuské kosmologie: „Nicméně, interpretovat správně jejich vnímání univerza je skutečně problemaické a vždy existuje riziko, že náš překlad je nakonec pouhým znázorněním ainuského úhlu pohledu.“⁷⁵

Zásadní rozdíl je v interpretaci cesty duše po smrti. Fudžimura Hisakazu, jeden ze specialistů na ainuský národ,⁷⁶ ve své eseji „Life and Death“ píše, že se duše vrací na zemi v koloběhu znovuzrození. V této souvislosti se však zmiňuje pouze o lidských duších, o duších zvířat, rostlin či věcí nikoliv. Návrat lidské duše zpět do světa živých je oceněním její námahy a správného jednání v předchozím životě, ve srovnání s např. buddhistickou vírou, kde zušlechtěnou duši čeká nirvána a posun mimo lidský svět a tím konec veškerého pozemského utrpení.⁷⁷ Jiní autoři, např. již zmíněná Sjöberg, či Maria Antonia Czaplicka, uvádí, že lidská duše se nikdy nereinkarnuje, ale odchází do jiného světa. Reinkarnovat zpět na zemi se mohou pouze zvířata, rostliny a věci.⁷⁸ Nemožnost lidské duše reinkarnovat se zpět na zemi je logická, vzhledem k tomu, že jedním ze silných aspektů ainuské víry je uctívání předků. Ti přebývají ve „světě mrtvých“ a jsou se svými potomky stále v kontaktu, podobně jako jsou japonští zemřelí zařazováni svými pozůstalými mezi *kami*.

⁷⁴Batchelor, J., *Encyclopaedia of Religion and ethics*, str. 241.

⁷⁵Sjöberg, Katarina. *The Return of the Ainu: Cultural Mobilization and the practice of ethnicity in Japan*. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1993, str. 56.

⁷⁶Spolupracoval na knize *Ainu: A Spirit of a Northern People* (University of Washington Press, 1999. 415 s.). Jedná se o nově napsanou knihu na téma Ainu; spolupracovalo na ní více než 50 dalších autorů.

⁷⁷Fujimura H. *Ainu: Spirit of a Northern People*. [s.l.]: University of Washington Press, 1999. Life and Death, str. 272 – 273.

⁷⁸Czaplicka, Maria Antonia. *Shamanism in Siberia: Aboriginal Siberia, A study in Social Anthropology* (online). [s.l.]: Forgotten Books, 2010, str. 139. <http://www.forgottenbooks.org/info/9781605060606>, (cit. 24. 4. 2011). Sjöberg K., *op.cit.*, str. 65.

2.2.2.1 Dva světy, „svět živých“ a „svět mrtvých“

Nyní je potřeba upřesnit rozdíl mezi dvěma dvojicemi světů, se kterými se v této práci setkáváme. První dvojici tvoří světy *ainu mosir* a *kamuy mosir*. *Ainu mosir*, svět živých lidí, se nachází výlučně ve „světě živých“, tedy na Zemi. *Kamuy mosir* se naopak nachází v obou světech, ve „světě živých“ i ve „světě mrtvých“. Další dvojici tvoří právě zmíněné světy „mrtvých“ a „živých“, přičemž první zmíněný se má nacházet někde ve Vesmíru a obývají ho duše, které ve „světě živých“ ukončily svoji etapu života, tudíž duše zemřelých lidí, zvířat a rostlin a duše již nefungujících věcí a nástrojů.⁷⁹ Tato skutečnost vyplývá z víry v nesmrtelnost duše, protože duše zemřelých musí někde přebývat. Ve „světě mrtvých“ mají být v úplně stejné a nezměněné formě, ať už je to člověk, zvíře, rostlina či věc a přesně tak, jak odcházejí ze „světa živých“, budou existovat i ve „světě mrtvých“, forma se prý nikdy nezmění. Jediné, co může projít změnou je právě duše samotná, ta dobrá bude ještě lepší, ta špatná bude ještě zákeřnější.⁸⁰

Duše se tedy dělí na „živé“ a „mrtvé“, které spolu, ač dlící v různých světech, stále mohou být v kontaktu a popřípadě i spolupracovat. Ne všem duším se však poštěstí úspěšný odchod do „světa mrtvých.“ Některé duše jsou zatíženy jakousi karmou, která je nutí k okamžité reinkarnaci, takže zůstanou napůl cesty mezi oběma světy. Nebezpečné na celé situaci je, že si taková duše nalezne vhodnou osobu, do které se vtělí, a ta je potom touto duší ovládána.⁸¹ Fudžimura se nezmiňuje, jak se takovou duší ovládaný člověk projevuje. Usuzuji, že si Ainuové takto vysvětlovali například psychická onemocnění. Fudžimura vysvětluje, že pomocí pro tyto nešťastníky byly určité rituály, které pomohly uklidnit rozezlenou duši a vyprovodily jí do „světa mrtvých“. Z jeho popisu však není zřejmé, zda musel zemřít i člověk hostící takovou duši, či zda se podařilo pouze vyprovodit duši a člověk zůstal na živu. V obou případech se však zřejmě jednalo o léčbu duševně nemocných jedinců.

Různé názory existují i na podobu „světa mrtvých“, a to konkrétně v otázce existence ekvivalentů ráje a pekla. Podle Czaplické odchází ainuská duše po smrti vždy do tzv. *pokna-moširi*, podsvětí, odkud je podle rozhodnutí bohyně ohně *Fuči*⁸² poslána do *kamuy kotan*, neboli ráje, za záslužné činy, nebo do *teinei pokna čiri*, neboli pekla, jako potrestání za hříšný život.⁸³ Sjöberg k tomuto tématu však uvádí vysvětlení jedné z ainuských žen. Podle toho Ainuové

⁷⁹Fujimura, H.: *Kamuy: Gods You Can Argue With*, str. 193 – 194.

⁸⁰Czaplicka, M. A., *op.cit.*, str. 139.

Sjöberg K.: *The Return of the Ainu*, str. 65.

⁸¹Fujimura H.: *Gods You Can Argue With*, str. 193 - 194.

⁸²*Fuči* je jednou z nejdůležitějších ainuských bohyň. Podrobnosti viz kap. 3.1.1.2

⁸³Czaplicka, M. A., *op.cit.*, str. 140.

Sjöberg K., *op.cit.*, str. 65.

nevnímají svět mrtvých ve dvou možnostech, rajske a pekelné, ale existuje skutečně jeden jediný svět mrtvých, neboli *kamuy kotan*. Všechny mrtvé duše odchází na toto místo, které pro ně bude buď peklem, nebo rájem, což závisí na tom, jak dotyčná duše žila ve „světě živých“. Pokud chovala ke *kamuy* patřičnou úctu, cítí se v *kamuy kotan* jako v ráji a bude o ní navždy dobře postaráno. Chovala-li se mrtvá duše ve „světě živých“ proti pravidlům správného chování a úcty ke *kamuy*, bude v *kamuy kotan* trpět jako v pekle.⁸⁴ Tato možnost v podstatě nevyvrací ani jedno předchozí stanovisko. Skutečně se nejedná o dva zvláštní oddělené světy na způsob ráje a pekla, zároveň však zde nejsou tyto pojmy absolutně vyloučeny. Možnost, že se různé duše na stejném místě a ve stejném okamžiku cítí naprosto rozdílně, zní zcela uspokojivě. Podobně je tomu u lidí, kdy např. dva jedinci prožívající stejnou realitu ji vnímají rozdílně.

Hlavním pilířem duchovní víry Ainuů je tedy víra v existenci duše a její nesmrtelnost. I po smrti živého organismu či destrukci neživé věci duše nepřestává existovat, pouze odejde do jiného světa. Odchází do tzv. „světa mrtvých“, odkud se může a nemusí znovu reinkarnovat zpět, tedy do „světa živých“. „Svět živých“ obývají duše ve svém živém cyklu existence. Jsou to duše přebývající v lidech, zvěři, rostlinách, fungujících nástrojích apod. Tímto způsobem si Ainuové vysvětlovali existenci života a smrti.

Aby si však dokázali vysvětlit i různé životní události, zejména rozdíl mezi příjemnými a nepříjemnými událostmi, usoudili existenci dobrých a zlých duší. Jedná se tedy o dobrou a démonická božstva *kamuy*, která obývají svět kolem člověka. Jelikož jsou božstva neviditelná – viditelné jsou pouze výsledky jejich práce – utvořili si Ainuové představu o paralelním duchovním světě. Mezi božstva *kamuy* obývající *kamuy mosir* tedy patří veškeré duše, jak ze „světa živých“, tak ze „světa mrtvých“. Jedinou výjimkou je duše lidská ve svém živém cyklu existence, ta je totiž součástí světa lidí (*ainu mosir*) jako protikladu k duchovnímu světu božstev (*kamuy mosir*).

⁸⁴Tamt.

3 Vliv duchovní víry na život Ainuů

Jak již víme, každodenní život Ainuů byl do značné míry ovlivněn animistickou vírou. Proto je tato kapitola věnována popisu zvyků a rituálů, a to především v těch činnostech, které měly zásadní význam pro přežití. Jedná se tedy o stavbu domu, početí potomků a obstarávání potravy.

3.1 Ainuská osada a ainuský dům

Tradiční ainuské osady se nazývaly *kotan*, což znamenalo „vesnice“, „společenství“, a jejich umístění bylo ovlivněno mnoha faktory. Nejvýznamnější z těchto faktorů byl pochopitelně dostatek potravy, zejména živočišné. Proto byla všechna ainuská sídliště umístěna v blízkosti vodní plochy, ve které byl dostatek lososů, tvořících podstatnou část ainuského jídelníčku. V přímořských osadách tedy byly osady umístěny u ústí řek, zatímco ve vnitrozemských osadách to byla místa na soutocích řek. Řeky musely také být dostatečně široké, aby mohly být využívány k dopravě. Dále bylo důležité, aby byla ainuská osada v blízkosti výskytu dalších zdrojů potravy – ať už mořské fauny, která byla významná pro přímořské osady, nebo blízko horské zvěře v případě vnitrozemských osad.⁸⁵

Osady byly v podstatě skupiny o různém počtu domů, průměrně však 5 – 10, čítajících 25 – 50 obyvatel. Ainuské domy *čise* byly stavěny a organizovány podle ainuských duchovních zásad. Dvě nejdůležitější pravidla se týkala umístění domu s ohledem na světové strany a umístění ohniště, ve kterém se oheň udržoval po celou dobu, aby bylo možno komunikovat s bohyní *Fuči*. Dům byl vždy orientován tak, že jeho delší osa směřovala od východu na západ, což bylo velmi důležité pro správné umístění oken, z nichž některá měla své zastoupení v komunikaci s božstvy.⁸⁶

Konstrukci domu s přilehlým skladem potravin a jejich stavbu popsal Neil Gordon Munro, který se při terénních archeologických pracích na ostrově Hokkaidó seznámil s Ainuy a který žil mezi nimi v osadě Nibutani od r. 1931 až do své smrti v r. 1941. Původně plánoval napsat knihu o Ainuech, zajímal se zejména o jejich rituály a obřady. Tu však bohužel nikdy nedokončil a většina jeho zápisů, včetně studií a fotografií Ainuů, byla zničena při zemětřesení.⁸⁷ Zachovalo se alespoň několik fotografií a malý sešit s nedokončenými a

⁸⁵Nomoto, Masahiro. *Ainu : Spirit of a Northern People*. [s.l.]: University of Washington Press, 1999. Home and Settlement, str. 227.

⁸⁶*Tamt.*, str. 227 - 228.

⁸⁷Raglan, Lord. 285. *The Building of an Ainu House*. *Man* (online). Oct., 1959, Vol. 59, str. 179. <http://www.jstor.org/stable/2796918>, (7. 5. 2011).

nekompletními poznámkami, které jsou ovšem stále ceněny a po částech publikovány ve vědeckých časopisech. Mezi nimi existuje jeden, zabývající se vzhledem, konstrukcí a duchovním významem typického ainuského domu. Soudí se, že Munro patrně neviděl realizaci stavby ainuského domu na vlastní oči vzhledem k nejasnostem v jeho poznámkách, na které upozorňují pozdější autoři popisující stavbu domu či střechy.⁸⁸ Abych poznámkám a především konstrukci správně porozuměla, dovedla ji pochopit a následně česky srozumitelně popsat, konzultovala jsem získané materiály se stavebním technikem. Především jsem potřebovala znát správnou českou odbornou terminologii týkající se mnohoznačných termínů anglického překladu a z obrázků i textů určit používané stavební materiály a postup při stavbě konstrukce střechy.

3.1.1 Konstrukce ainuského domu a jeho pomocné stavby

Nejen Munro, ale i mnozí další shledali ainuský dům jedinečným v mnoha směrech. Nejvíce je však poukazováno na důmyslnost konstrukce valbové střechy a její odolnost vůči nevlídným klimatickým podmínkám. Základem střechy byly dva třínohé podstavce, které zajišťovaly její stabilitu i při velmi silných větrech a sněhových vánicích. Munro v zápiscích uvádí, že domy, které viděl, byly dlouhé 28 stop (8,5 m) a široké 24 (7,30 m),⁸⁹ přičemž dům náčelníka byl větší, až 40 stop dlouhý a 30 stop široký. Japonský vědec Watanabe doplnil poznámky Munroa a prostudoval rozdělení rolí při zajišťování potřebného materiálu ke stavbě. Muži vyhledávali a káceli stromy, přepravovali je z hor do vsi, upravovali z nich potřebná bidla, stavěli obvodové konstrukce stěn a domu, pokrývali střechu bambusovými došky. Ženy sekaly bambus *Sasa*⁹⁰ na pokrytí stěn a střechy, získaný materiál přinášely na místo stavby a vyráběly z něj bambusové došky na stěny a střechu. Konstrukcí střechy se začínalo, tu pak společně zvedali opět důmyslným způsobem.⁹¹

Typický ainuský dům, který můžeme v Japonsku stále vidět v několika skanzenech, se skládá z předsíně na západní straně a z jedné obytné místnosti. Uprostřed domu je čtverhranné ohniště, které bylo jakožto sídlo bohyně *Fuči* nejdůležitější součástí domu. V jeho blízkosti, konkrétně na vyvýšených plochách při severní a jižní části ohniště, se prováděly obřady či jiné rituální činnosti, např. vyřezávání posvátných *inau*⁹² či dřevěných nástrojů.

⁸⁸ *Tamt.*, str. 179 - 180.

⁸⁹ 1 stopa = 30,48 cm.

⁹⁰ Druh bambusu používaný na stavbu domu byl *Sasa kurilensis*, který může na Hokkaidu růst proto, že je odolný mrazu.

⁹¹ Raglan, L., *op.cit.*, str. 180.

⁹² *Inau* je dřevěná tyč ze slabšího kmínku nebo silnějšího prutu vrby, dřínu či korkovníku amurského, na horním konci ozdobená chumáčem vytvořeným z vlastního kmínku. Vzniká tak, že se při otáčení kmínku kolem své

V severovýchodním rohu místnosti je další vyvýšená plocha, kde se konaly běžné denní modlitby i modlitby při různých obřadech, zkrátka se zde odehrávala veškerá komunikace s božstvy. Zde jsou umístěny tzv. rodinné cennosti, mezi nimiž mají téměř výsadní postavení posvátné *inau*. Ty byly zřejmě nejvíce používanými rituálními předměty, sloužícími při běžných modlitbách i obřadních příležitostech ke komunikaci se spirituálním světem.⁹³

Dům má obvykle tři malá okna. Ta v minulosti plnila dvě různé funkce, a proto bylo jejich správné umístění velmi důležité. Klasickému účelu, tedy osvětlení, sloužila dvě malá okna na jižní straně domu. Třetí okno, tzv. *kamuy-pujar* neboli „posvátné okénko“ či „okno božstev“, bylo situováno na východní straně domu a plnilo specifický účel. Sloužilo pouze božstvům jako vstupní a výstupní brána do domu během prováděných rituálů. Lidé se tímto oknem obvykle nesměli dívat ven, s výjimkou rituálních obřadů. Ve valbě střechy jsou dva trojúhelníkové otvory k odvětrávání kouře z otevřeného ohniště.

Vlastní dům byl doplněn pomocnými stavbami. Především to byly objekty suchých záchodů a zásobárny potravin. Suché záchody byly umístěny v patřičné vzdálenosti od domu. Je zajímavé, že byly budovány odděleně pro obě pohlaví a od sebe vzdáleny kolem 20 stop (tedy asi 6 m), což souviselo s tím, že obě pohlaví měla ve společnosti naprosto odlišné postavení.⁹⁴

Zásobárny byly kůlové stavby s podlahou přesahující obvod objektu, což mělo zabránit vnikání některých zvířat, zejména krys.⁹⁵

3.1.2 Rituály spojené se stavbou domu

Nejdůležitější ainuská bohyně *Fuči* (příp. *Huči*), ochránkyně domu i jeho obyvatel, byla považována za duchovního předchůdce všech Ainuů a také byla prostředníkem pro komunikaci s božstvy. Sídlila v ohništi každého ainuského domu, a proto všechny důležité rituály se buď přímo odehrávaly, nebo alespoň zahajovaly právě v blízkosti ohniště domu. Dva významné rituály spojené se stavbou domu pochopitelně nebyly výjimkou.

První z nich prováděli Ainuové ještě před vlastní výstavbou domu a jeho účelem bylo získat povolení k výstavbě od místních božstev. Nejprve si rodina vybrala místo ke stavbě a

osy odřezávají tenké vrstvy z povrchu do hloubky tyče. Postupně se tím vytvářejí zvlněná vlákna. Tvar a velikost *inau* se lišily v závislosti na obřadu, ke kterému byl vyřezán. Výroba *inau* byla čistě mužskou záležitostí a patřila k nejdůležitějším tradičním mužským činnostem. Součástí každého *inau* je tzv. *ekasi-i-tokpa* neboli rodová pečeť, předávaná v rodě po mužské linii. Ta je umístěna až na samé špičce kmínku.

⁹³Nomoto, M., *op.cit.*, str. 229.

⁹⁴Příklad, který nejlépe ilustruje rozdílné vnímání mužů a žen, je přesvědčení, že ženy jsou špinavé a nehodné komunikace s božstvy. Na takovémto vnímání žen měly obrovský podíl jejich reprodukční schopnosti, respektive doprovodné jevy těchto schopností, zejména existence menstruační a porodní krve.

⁹⁵Raglan, L., *op.cit.*, str. 179 - 180.

na něm zapálila oheň. Protože Ainuové vždy konzultovali všechny záležitosti týkající se ainuského domu s jeho ochránkyní, bohyní *Fuči*, a před stavbou domu nebylo ohniště ještě k dispozici, muselo se s *Fuči* komunikovat prostřednictvím jakéhokoli ohně, který byl zapálen k rituálnímu účelu. Hlava rodiny pak prostřednictvím komunikace s bohyní ohně požádala o povolení k výstavbě domu další přírodní božstva, zejména božstvo země a božstvo vodstva. Povolení bohů vystavět dům na vybraném místě bylo považováno za udělené, pokud hlava rodiny neměla po sedm nocí zlé sny. Pokud se zlé sny nedostavily, stavba domu mohla okamžitě začít. Když se však zlý sen objevil, znamenalo to přítomnost některého z démonických *kamuy*, a tak se plánovaná výstavba domu musela přesunout na jiné místo, které se opět zkoumalo pomocí tohoto rituálu.⁹⁶

Bezprostředně po dokončení stavby domu následoval druhý rituál, jehož cílem bylo zajistit přízeň božstev a jehož se zúčastnil kromě rodiny i místní stařešina. Rituál spočíval v tom, že stařešina jako první zapálil oheň v ohništi domu, dále vyřezal posvátný *inau* jakožto symbol bohyně *Fuči* a umístil ho do severovýchodního rohu ohniště. Vyvrcholením celého obřadu bylo symbolické vystřelení šípů do stropu hlavou rodiny, aby tak vymýtila případné démonické *kamuy*, kteří se ještě mohli v domě nacházet.⁹⁷

3.1.3 Ainuský dům, jeho posvátná místa a s nimi spojené rituály

K posvátným místům domu patřil – vedle již zmíněného posvátného okna, ohniště a severovýchodního koutu domu – také oltář zvaný *nusa*. Oltář nebyl situován přímo v domě, stál naopak venku několik metrů od východní zdi naproti oknu bohů. Ve skutečnosti to byla krátká stěna spletená z rákosu a sloužila k rituálnímu odesílání duší zvířat, nejčastěji medvědů, zpět do země božstev. Rituály však nebyly klasickým obětováním zvěře božstvům, protože zvěř samotnou Ainuové chápali jako božstvo ukryté ve zvířecím převleku. Důvodem rituálu odesílání duší tudíž bylo navrátit božstvo, které navštívilo *ainu mosir*, zpět mezi ostatní božstva a vyjádřit mu tak svou úctu a poděkování za ctěnou návštěvu. Zvěř, kterou Ainuové odesílali zpět mezi božstva, musela být nejdříve řádně pohoštěna, k čemuž sloužila klec situovaná nedaleko každého domu.⁹⁸

⁹⁶Nomoto, M., *op.cit.*, str. 227 – 228.

⁹⁷*Tamt.*

⁹⁸*Tamt.*, str. 230.

3.1.3.1 Rituály odesílání duší

Ainuové prováděli tři typy tzv. rituálních odesílání duší, které se lišily podle toho, či nebo čeho duše byla odesílána. Rozlišovalo se tedy odesílání duší zvířat, rostlin a věcí.

O odesílání duší rostlin se zdroje zmiňují jen sporadicky. Týkalo se některých plodin a při rituálu se s nimi někdy zacházelo stejně jako s nástroji. Rostliny zřejmě byly Ainuy ceněny jako důležité, podobně jako nástroje denního využití, nedosahovaly však takové úcty jako zvěř. Vzhledem k tomu, že zvěř poskytuje mnohem více potravy než rostliny, toto zjištění není nijak překvapivé. Existují i články, které popisují využití rostlin v léčbě nemocí, tudíž je trochu překvapivé, že se rostlinám nedostalo větší úcty. Nástroje odesílané při rituálech *iwakte* byly buď nepoužité, či naopak staré a vysloužilé nebo zničené. Jednalo se o nástroje používané při každodenních činnostech, ale i nástroje upotřebené při různých slavnostech.⁹⁹

Nejvíce pozornosti je však v různých zdrojích o Ainuech věnováno rituálnímu odesílání duší zvěře, které bylo velmi propracované a vážené. Při něm se obětovala část úlovku, která měla – jako obvykle – sloužit k vyjádření díky nápomocným božstvům a která měla zároveň zajistit úspěch při dalším lovu. Dalším významem rituálů bylo využití i nespotřebovaných zbytků potravy, jako byly kosti apod., aby nedošlo k rozhněvání božstev zbytečným plýtváním jejich dary. Utagawa Hiroši uvádí, že Ainuové dodnes velmi šetrně a ekonomicky zachází s potravou.¹⁰⁰

Z rituálů odesílání duší zvířat byly významné dva. Rituál *iomante*, kterým se odesílala duše medvěda (viz kap. 3.3.1.1), a rituál *opunire*, pomocí něhož se odesílaly duše jiných zvířat, například lišky, tanukiho, vlka, sovy a dalších. Utagawa uvádí, že první se zřejmě prováděl rituál *opunire*, společný pro všechnu zvěř, a časem že se od něj oddělil medvědí rituál *iomante*.¹⁰¹

Je zajímavé, že dnes Ainuové žijí v moderních domech japonského stylu, a přesto udržují nové situaci přizpůsobené tradice a rituály spojené s výstavbou domu, zejména obřad před nastěhováním do právě dostavěného domu. Také udržují tradici posvátných *inau*, plnicích svůj původní účel, a umísťují je nad dveře moderních domů. Stavbu tradičních domů *čise* dokonce podporují nové vzdělávací programy, a proto je dnes možné vidět je na Hokkaidu na několika místech, např. v Muzeu Ainuů v oblasti Širaoi. Domy nemají být

⁹⁹Akino, Shigeaki. *Ainu: Spirit of a Northern People*. [s.l.]: University of Washington Press, 1999. Spirit-Sending Ceremonies, str. 254 - 255.

Utagawa, Hiroshi: *Ainu : Spirit of a Northern People*. [s.l.]: University of Washington Press, 1999. The Archaeology of Iyomante, str. 257.

¹⁰⁰*Tamt.*, str. 256.

¹⁰¹*Tamt.*

pouhou turistickou atrakcí, ale naopak mají být prostředkem k udržení ainuské kulturní identity.¹⁰²

3.2 Počátek nového života, výchova potomků a smrt

Ainuové měli své vlastní vysvětlení chodu a smyslu světa, jehož základním pilířem byla víra v nesmrtelnost duše. V kapitole 2.2.2 byly již zpracovány dva hlavní protichůdné názory na toto téma. V této kapitole vycházím pouze z názoru, že Ainuové věří v myšlenku znovuzrození, tedy že duše zemřelého se může znovu narodit do „světa živých“. Fudžimura Hisakazu v tomto případě uvádí mnoho zajímavých skutečností. Jednou z nejzajímavějších myšlenek je, že lidská duše se vrací v koloběhu znovuzrození do světa živých proto, aby se zde stále posilovala a zdokonalovala. Takto si Ainuové kromě smyslu lidského života vysvětlují i veškeré zlo a příkoří, která jsou s lidským životem neodmyslitelně spojena.¹⁰³ Není snadné rozhodnout, zda tato myšlenka může být ovlivněna pozdějšími náboženstvími či filozofickými úvahami, ve kterých se taktéž objevuje. Tuto myšlenku lze hodnotit v případě Ainuů jako možnou i proto, že s ní koresponduje další myšlenka. Podle ní život ve světě živých považují Ainuové za odměnu, a proto byli všichni žijící lidé vždy považováni za privilegované, když jim bylo umožněno vrátit se do světa živých. Mohlo to tedy být tak, že privilegium vrátit se do světa živých dostaly ty duše, které se zde již nějakým způsobem posilnily či zdokonalily.¹⁰⁴

Návrat do světa živých se neřídil přímou úměrou, tedy kdo dříve zemřel, dříve se narodil, ale naopak se znovuzrození odehrávalo podle toho, jak prožil člověk svůj minulý život. Ti čestní, pracovití a po všech stránkách dobří se do světa živých vraceli jako první. Stejně přesvědčení o koloběhu života a smrti mělo platit nejen u lidských bytostí, ale také u zvířat, rostlin, a dokonce i neživých věcí.¹⁰⁵ Ainuský pohled na znovuzrození se tedy markantně liší např. od buddhismu, který vnímá znovuzrození jako určitou formu trestu pro ty jedince, kteří v minulém životě v něčem neuspěli, chybovali a tím si připravili tzv. karmu pro příští život. Pokud se duše dostane do té nejideálnější formy, následuje nirvána, osvícení, kdy se taková duše posune do jiné dimenze, mimo tento svět. Odráží se v tom ale úhel pohledu obou těchto směrů, protože základní koncept mají společný – člověk je zde proto, aby se jeho duše zdokonalila.

¹⁰²Nomoto, M., *op.cit.*, str. 233.

¹⁰³Fujimura, Hisakazu. *Ainu: Spirit of a Northern People*. [s.l.]: University of Washington Press, 1999. Life and Death Rituals, str. 273.

¹⁰⁴*Tamt.*

¹⁰⁵*Tamt.*

3.2.1 Zrození a výchova potomka

Na příchodu nové duše do „světa živých“ se podle ainuské víry měly podílet dvě skupiny, skupina božstev *kamuy* a skupina duší předků rodiny, do které nová duše přišla, přičemž stejnou moc v rozhodování měli předkové z obou stran, z matčiny i otcovy.

Duchové rodinných předků rozhodovali o tom, která duše se znovu narodí a jakého bude pohlaví. Vzhledem ke skutečnosti, že všechny duše v ainuském světě jsou buď mužské, nebo ženské – tedy v tomto směru neměnné – nejdříve se vybíralo pohlaví potomka. Když bylo dosaženo shody, byl jeden z předků tohoto pohlaví vybrán, aby se znovu narodil.¹⁰⁶ Tím v podstatě úkol duší předků skončil a další cestu vybrané duše už určovala skupina božstev *kamuy*. Ta se skládala z bohyně *Fuči*, z bohyně porodnictví, a z tzv. soukromého boha. Bohyně *Fuči* byla tradičně prostředníkem mezi rodinou a božstvy. Byla to ona, ke komu rodina vznášela svá přání týkající se bezpečí a zdraví novorozence i rodičky. Povinnost dohlížet na úspěch fyzického procesu zplození, vývoje lidského embrya a příchodu nového jedince na svět měla bohyně porodnictví, která se poctěna mnoha dary po úspěšně odvedené práci vracela zpět do *kamuy mosir* a zároveň s sebou přivedla duši již zemřelého člověka. Vývoj a výchovu narozeného potomka měl na starosti tzv. soukromý bůh *ituren kamuy*, který s ním přišel na svět, vyvíjel se spolu s ním a provázel ho po celý život.¹⁰⁷

Velmi zajímavá je praxe pojmenovávání potomků. Ainuové neměli seznam konkrétních jmen, ale vytvářeli je tak, že je různě kombinovali. Proto bylo téměř nemožné najít v jedné osadě dva jedince s úplně stejným jménem. K osobnímu jménu se vážala jedna významná tradice, která zřejmě souvisela s poměrně častou úmrtností kojenců i malých dětí. Ainuové si tuto skutečnost vysvětlovali jako působení démonických *kamuy*. Působení těchto sil si snažili logicky odůvodnit tím, že tyto síly chtějí získat děti, které se jim nějakým způsobem zalíbily. Podle tohoto přesvědčení tedy jednali. Neuchylovali se naštěstí k fyzickému hyzdění, ale aby zlým silám alespoň nějak dítě zošklivili, místo jeho vlastním jménem ho oslovovali prozatímní přezdívkou. Ta měla zaručit, že se démonickým *kamuy* dítě určitě nezalíbí, nebo že se jim přímo zoškliví. Tento účel plnily pochopitelně velmi ošklivé, odpuzující a odrazující přezdívky, které byly používány až do sedmého či osmého roku života.¹⁰⁸

¹⁰⁶*Tamt.*, str. 268.

¹⁰⁷*Tamt.*, str. 270.

¹⁰⁸*Tamt.*, str. 270.

3.2.2 Konec života

Smrt byla pro Ainuy i přes víru v nesmrtelnost duše obestřena záhadou a naháněla jim strach. Tolik se jí obávali, že se neodvážili na ni pomyslet, natož o ní promluvit. „Svět mrtvých“ mohli jen tušit a tato představa pro ně nebyla vůbec lákavá, proto smrt považovali za nejhoršího nepřítele. Odchod zesnulých do světa mrtvých, jeden z hlavních mezníků koloběhu duše, byl však Ainuy náležitě oslavován.

Zesnulí se pohřbívali většinou okamžitě v den smrti nebo nejpozději druhý den. Rituální vyprovození duše zesnulého se konalo vždy v jeho domě za účasti celé rodiny a přátel. Pozůstalí oděli tělo zesnulého do jeho nejlepšího oděvu, položili ho po pravé straně ohniště a kolem něj poskládali mnoho *inau* spolu s jeho osobními cennostmi, které se lišily podle pohlaví zemřelého. Když byl zesnulým muž, byly mezi cennostmi jeho lovecká výzbroj, tedy luk společně se šípy v toulci, krabička tabáku spolu s dýmkou, křesadlo na rozdělávání ohně, jím používané nádoby a v některých případech i jeho meč. Ten byl pro ainuské muže velmi cenným předmětem. Někteří si svůj meč dávali pod polštář, protože věřili, že je ochrání před nemocemi a zajistí jim mužské potomky. Pokud byla zesnulou žena, byly mezi jejími cennostmi nářadí pro sběr plodů a rostlin, pánev, jí používané nádoby a osobní drobnosti, jako např. náhrdelníky, opasky, korále a prsteny. Pokud bylo zesnulým dítě, pokládaly se kolem něj jeho hračky. Když byl zesnulý takto připraven, obřad a hostina mohly začít.¹⁰⁹

Přátelé a příbuzní zesnulého, kterých bylo často tolik, že zaplnili celý dům, seděli kolem ohniště. Obřad se skládal zejména z modliteb a posvátné hostiny, při které se pamatovalo i na zesnulého. Aby se jeho duše na cestu posilnila, měla k dispozici prosný koláč či misku vařené rýže, samozřejmě nechybělo rýžové sake. Na cestě ke Stvořiteli ho měla doprovázet a chránit pochopitelně bohyně *Fuči*, která byla během obřadu žádána o pomoc a které zároveň byly předávány zprávy, velebící ctnosti zesnulého, jež měla Stvořiteli vyřídit. Byla samozřejmě předem pohoštěna vínem. O víno se každý z přítomných dělil nejprve s duší zemřelého tím, že mu nabídl pár kapek ze svého poháru, potom se trochu napil sám a zbytek rozléval kolem ohně, aby se rozdělil s bohyní *Fuči*. Další pochutina, prosný koláč, se též obětovala bohyni *Fuči*, kdy každý z přítomných, po decentním ochutnání, zbytek vysypal do ohně. Po ukončení obřadní hostiny pozůstalí odnesli tělo ke hrobu, tam jej spálili a pohřbili.¹¹⁰

Ačkoliv se způsoby pohřbívání mezi Ainuy na ostrově Hokkaidó značně lišily,

¹⁰⁹Batchelor, John. *Early European Writings on Ainu Culture*. [s.l.]: Routledge, 2002. The Ainu of Japan, str. 205 – 207.

¹¹⁰*Tamt.*, 207 – 209.

základní myšlenka nesmrtelnosti duše byla všem společná, a tedy i víra v její cestu a následné pobývání ve „světě mrtvých“. Aby duše zemřelého mohla do „světa mrtvých“ odejít v klidu, musela být zbavena vlivu jeho fyzického těla, a tak Ainuové po celém ostrově těla zesnulých před pohřbením spalovali. Některé skupiny Ainuů spalovaly spolu se zemřelými i jejich osobní věci ve víře, že jim pomohou přežít i ve „světě mrtvých“. Nedělo se tak se všemi osobními cennostmi. V případě některých velmi ceněných předmětů, jako např. mečů, nebyly spáleny ony samotné, ale pouze jejich dřevěné repliky. Jiné skupiny Ainuů naopak používaly osobní věci zemřelých k dekoraci jejich hrobů. Osobní věci, které se buď se zemřelým spalovaly, či se vystavovaly na jeho hrobě, byly pochopitelně těmi, kterými bylo tělo zesnulého obloženo při zádušním obřadu. Hroby byly ozdobeny sloupkem, který se podobně jako osobní věci lišil podle pohlaví. Sloupky na mužských hrobech měly tvar šípů, zatímco sloupky na ženských hrobech svým tvarem připomínaly spíše ucho jehly.¹¹¹

Při odchodu z místa pohřbení museli pozůstalí dbát několika pravidel – nesměli se ohlédnout zpět, vzlykat nebo jakýmkoliv způsobem projevit smutek, protože by se duše zemřelého mohla vrátit a svými silami pozůstalé ovládat.¹¹²

3.3 Obstarávání potravy

Ainuové žili původně lovecko-sběračským způsobem života s klasickým rozdělením rolí. Muži lovíli divokou zvěř a ryby, obstarávali v horách dřevo na stavbu obydlí a opracovávali ho, měli na starosti stavbu domů a také bránili svá sídla a teritoria, která jim zajišťovala potravu, před jinými kmeny Ainuů, později i proti imigrantům a Japoncům. Ženy se staraly o zásoby potravy, sbíraly plody a semena, vyráběly oblečení, drobné předměty každodenního použití, vychovávaly děti a pečovaly o celou rodinu.¹¹³

Mnoho významných rituálů se provádělo v souvislosti s obstaráváním potravy, lišily se však podle druhu získané potravy. Obecně platilo, že např. plodinám se nedostávalo tak velkolepých rituálů jako např. zvěři a rybám. Důvodů může být několik:

- Ženy měly řadu povinností v rodině i kmeni. Na nich spočívala příprava stravy, výroba bambusových a rákosových rohoží používaných v obydlí, výroba keramického nádobí apod. V době stavby domu obstarávaly dostatek bambusu, který samy dopravovaly do sídla, a také pomáhaly se stavbou konstrukce

¹¹¹*Tamt.*, str. 210.

Fujimura, H., *op.cit.*, str. 270 – 273.

¹¹²Batchelor, J., *op.cit.*, str. 213.

Fujimura, H., *op.cit.*, str. 270 – 273.

¹¹³Keira, Mitsunori, Keira, Tomoko. *Ainu : Spirit of a Northern People*. [s.l.]: University of Washington Press, 1999. Village Work, str. 234 - 235.

střechy. Proto patrně byly rituály prováděné ženami jednodušší a kratší.

- Ženy byly považovány za nečisté a nehodné komunikace s božstvy. Byli to muži, kdo měl na starosti veškeré významné rituály a výrobu rituálních předmětů, zejména *inau*. Rituály prováděné muži byly tedy více propracované a tedy delší.
- Zvěř a ryby poskytly více potravy než plody a semena, a proto byly nejdůležitějším zdrojem obživy. Veškerá zvěř byla uctívána jakožto převlek božstev *kamuy*, nejvíce však byla ceněna vysoká zvěř a medvědi, z ryb zejména lososi a pstruzi. Jejich lov byl proto provázen mnoha rituály, které se prováděly před samotným lovem i během lovu. Po úspěšném lovu se s úlovkem patřičně zacházelo, a tak se děkovalo štědrým božstvům, z nichž byla ještě před lovem žádána o přímluvu a pomoc bohyně *Fuči*. Uctivé chování mělo Ainuům zajistit další přízeň božstev, bez které se obávali nedostatku potravy. Obřadní rituály při lovu měly vedle úspěšného lovu zajistit i bezpečnost lovců, živelů rodin.¹¹⁴

Lovná sezóna vysoké zvěře a medvědů probíhala na jaře a na podzim. Podzimní lov vysoké zvěře byl velmi významný, protože celou zimu Ainuové přežívali právě na sušeném mase z ulovené zvěře. Byli velmi nadanými lovci. Používali různé techniky lovu vysoké i drobné zvěře a medvěda. Jejich primárními loveckými zbraněmi byly až do 70. let 19. stol., kdy je japonská vláda zakázala, luk se šípy a pasti, tvořené samostříly z luku a šípu. Hrot šípu byl z bambusu potřeného jedem. Pasti se používaly v kombinaci s ohradami kolem místa výskytu zvěře, které měly zvěř nasměrovat k místům s pastmi. Jedovaté šípy se používaly i v klasické kombinaci s lukem, zejména při lovu medvěda, ale i vysoké zvěře. Jed Ainuové získávali z rostlin rodu oměj a uměli ho využít velmi efektivně tak, že z oběti potom museli odstranit jen velmi málo tkáně, která byla šípy zasažena a nemohla se proto konzumovat. Ohnuki-Tierney píše, že vedle zbraní využívali Ainuové při lovu i pomoci jediné domestikované zvěře, psů.¹¹⁵

Ainuové považovali prostředí, ve kterém žili, za posvátné místo plné božstev, majících formu zvěře, rostlin, ryb, ale také např. infekcí (viz kap. 2.2.1.2). Velryby a delfini byli považováni za vtělení božstva oceánu, sovy za vtělení božstva osady a medvěd byl považován

¹¹⁴Ohnuki-Tierney, Emiko. *Regional Variations in Ainu Culture*. American Ethnologist (online). May, 1976, No. 2, str. 303. <http://www.jstor.org/stable/643582>, (13. 5. 2011).

Akino, Shigeki. *Ainu: Spirit of a Northern People*. [s.l.]: University of Washington Press, 1999. Spirit-Sending Ceremonies, str. 249 - 250.

¹¹⁵Ohnuki-Tierney, E., *op.cit.*, str. 303 – 305.

za ztělesnění horského božstva.¹¹⁶ Usmrcení zvěře, které se odehrávalo výlučně kvůli získání potravy či materiálu na ošacení, proto Ainuové vnímali jako osvobození božstev *kamuy* od jejich dočasných přestrojení v *ainu mosir*. Soudili, že zvěř má na aktu své vraždy dobrovolnou spoluúčast. Lov i rybolov byly pro Ainuy přímo duchovními událostmi, protože lovili božstva samotná. Proto byly obě činnosti provázeny řadou rituálních gest, která měla ospravedlnit zabití zvěře a její usmíření. Úspěšný lov byl vždy zakončen speciálním obřadem.¹¹⁷

Japonské zákony ovšem zakázaly Ainuům lov i rybolov, a proto tyto rituály téměř zanikly. Jsou ovšem oživovány a udržovány jako součást ainuského folklóru od 70. let minulého století.

3.3.1 Lov medvěda a rituály s ním spojené

Medvěd byl zřejmě nejobávanějším predátorem v ainuském životním prostředí. Na ostrově Hokkaidó se jednalo především o medvěda hnědého, který je příbuzným amerického grizzlyho a který patří k největším medvědům na světě. S vědomím toho, jaké měli tehdy Ainuové lovecké zbraně – luk a jedovaté šípy, popř. lovecké nože – a že s nebezpečným lovem medvěda měli jistě i své smutné zkušenosti, se jejich obavám nelze divit. Medvěd byl považován za vtělení nejvyššího božstva, a lov medvěda byl tudíž rituálem sestávajícím z mnoha přísných pravidel.

Dříve než se muži vydali na lov, požádali ve svém domě bohyni *Fuči* o ochranu a pomoc během lovu. Kromě zbraní si s sebou lovci vzali též *inau*, které je měly chránit před démonickými duchy. Po cestě v místech, kde odpočívali, vyřezávali další posvátné *inau*, čímž si zajišťovali přízeň přítomných božstev. Dále používali speciální loveckou hantýrku. Protože některá slova bylo zakázáno vyslovovat, musela se místo nich použít jiná slova. Mezi takovými slovy figurovalo pochopitelně i slovo medvěd – možná proto, aby zvíře nevylekali, možná se také obávali zlomyslnosti démonických *kamuy*. Pokud se tedy lovci chtěli o kořisti bavit, používali k jeho pojmenování výrazy plné respektu i obdivu, jako např. „otec“, „strýc“, „dědeček“, „král lesů“, „posvátné zvíře“, „ten největší“, „ten nejkrásnější“ a mnohá další.¹¹⁸

Jakmile byl medvěd zabit, následoval přímo na místě děkonný rituál určený božstvům.

¹¹⁶*Tamt.*

Utagawa, H., *op.cit.*, str. 256.

¹¹⁷Walker, Brett L. *The Conquest of Ainu Lands: Ecology and Culture in Japanese Expansion, 1590 - 1800*. [s.l.]: University of California Press, 2006, str. 78 - 80.

¹¹⁸Knight, Catherine. *The Moon Bear as a Symbol of Yama: Its Significance in the Folklore of Upland Hunting in Japan*. Asian Ethnology (online). 2008, Vol. 67, No. 1, str. 89. <http://www.jstor.org/stable/25135287>, (12. 5. 2011).

Lovci ozdobili hlavu mrtvého medvěda *inau* a vypili jeho krev ve víře v její léčivou sílu. Aby se duše zvířete nechtěla mstít, stále ještě na místě jeho usmrcení se lovci pomodlili za klid a mír jeho duše a za šťastný odchod z pozemského světa.¹¹⁹

I po návratu s úlovkem do vsi se pokračovalo v rituálech. Hlava medvěda byla položena nedaleko posvátného okna domu, stařešina poděkoval božstvům za úspěšný lov a šťastný návrat lovců a lovci děkovali horskému božstvu za pomoc a ochranu, přičemž jim obětovali kus masa z úlovku.¹²⁰

3.3.1.1 Obřadní slavnost *iomante*

Iomante je zřejmě nejtypičtější ainuskou obřadní slavností, která trvala tři dny. Protože tato slavnost prošla během staletí různými změnami a v určitých ohledech se lišila též kraj od kraje, v této práci bude její charakteristika shrnuta do základních bodů.

Slavnost byla především díkůvzdáním za úspěšný odchov medvěda, kdy se děkovalo božstvům za pomoc a medvědí duše se posílala zpět do světa božstev. Několik měsíců před konáním slavnosti, či aby se slavnost vůbec mohla konat, bylo důležité přivést do osady živé medvidě. To pak v osadě ve speciální kleci strávilo jeden až dva roky, kdy se o něj rodina vzorně starala, aby ho po určité době mohla rituálně usmrtit. Pro Ainuy byla tedy slavnost natolik významná, že se na ni připravovali několik týdnů dopředu a zvali na ni i hosty ze sousedních osad.¹²¹

První den slavnosti byl spíše dnem vrcholných příprav, kdy muži vyřezávali posvátné *inau*, které byly během dalších dnů používány při modlitbách k významným božstvům, zejména se jednalo o bohyni ohně a boha domu (*čise-kor-kamuy*). Vedle *inau* vyráběli muži rituální šípky, ozdobené dekoracemi a dary pro medvěda. Ženy mezitím připravovaly pokrmy k hostinám a samozřejmě vyráběly likér v podobě rýžového sake, který na oslavě nesměl chybět. Již tento den přicházeli pozvaní hosté s dary a modlilo se k bohyni ohně, které se tak děkovalo za úspěšný odchov medvěda. Muži i ženy zpívali, tancovali a recitovali posvátné příběhy *jukar*¹²² i hrdinské eposy o ainuském národním hrdinovi jménem *Oina*.

Druhý den slavnosti byl dnem rituálního usmrcení zvířete. Po modlitbách k bohyni ohně a k bohu domu se slavnost přesunula ven k oltáři *nusa*, který byl plný darů pro duši medvěda. Muži, sedící před oltářem, se modlili tentokrát k božstvům dlícím venku, tudíž

¹¹⁹Olschleger, Hans Dieter. *Ainu : Spirit of a Northern People*. [s.l.]: University of Washington Press, 1999. Technology, Settlement and Hunting Rituals, str. 218 - 219.

¹²⁰*Tamt.*

¹²¹Olschleger, H. D., *op.cit.*, str. 219.

¹²²*Jukar* je jedna z forem ainuské lidové slovesnosti, ústně tradované příběhy o světech lidí a božstev a jejich vzájemných vztazích (více viz kap. 4.2.1.2).

k bohu osady (*kotan-kor-kamuy*), země (*širanba-kamuy*) a hor (*nupuri-kamuy*). Nakonec mohli zvíře vyvést z klece ven, k čemuž bylo potřeba asi 20 mužů. Ti měli medvěda připoutaného na silném laně. Neusmrtili ho však okamžitě, ale naposledy se s ním chvíli potěšili, ženy kolem něj tancovaly a zpívaly, naposledy mu daly krmivo, společně se s ním prošli po rituálním místě, to vše spíše ve veselém duchu. Jeho osudná hodina však byla nevyhnutelná. Muži na něj vystřelili ozdobené šípy, zatímco žena domácnosti, která se o něj celé měsíce starala, ho oplakala spolu s ostatními ženami. Posledním rituálním úkonem mužů bylo zardoušení medvěda pomocí dvou větví. Usmrceného medvěda položili na oltář, kde mu byly předány dary, a opět nadešel čas modliteb, tentokrát k bohyni *Fuči* a k božstvu medvěda (*eper-kamuy*). Následně se přistoupilo k rozčtvrcení těla medvěda. Jeho oddělená hlava byla velmi ceněnou relikvií, která byla do domu nastěhována východním „božským“ oknem. Oslavy tedy pokračovaly v domě, kde následovala hostina z uvařeného medvědího masa. Než se maso uvařilo, krátili si Ainuové čas tancem, zpěvem, recitací příběhů či dokonce předváděním mečů.¹²³

Poslední den obřadu se konala nejvýznamnější část celé slavnosti, odeslání duše medvěda zpět do světa božstev. Nejprve se skalpovala hlava medvěda a jeho lebka pak byla ozdobena *inau* a dary. Opět následovaly modlitby k bohyni *Fuči* a božstvu medvěda. Zbytek slavnosti se konal venku, kde se lebka medvěda umístila na kmen ve tvaru písmene Y, a to tak, aby směřovala východním směrem. Tímto aktem duši medvěda imaginárně odeslali do světa božstev. Po následné hostině byla celá slavnost zakončena tím, že lebku medvěda, stále umístěnou na onom stromě, otočili směrem k osadě. Znamenalo to zdárný návrat medvědí duše zpět mezi božstva.¹²⁴

Po celé tři dny slavnosti bylo s medvědem zacházeno s co největší úctou a vyprávěné příběhy se ukončily ještě před závěrečným rozuzlením. To mělo zajistit návrat božstva hor v podobě medvěda do *ainu mosir*. Dalším důvodem k jeho návratu byla samozřejmě štedrost Ainuů, kteří medvědí duši vypravili na cestu s mnoha dary jako rýžovým vínem sake, lososy či *inau*. Ainuové věřili, že takto navracený medvědí duch určitě uspořádá slavnost s ostatními božstvy, které tak budou chtít poznat jejich štedrost a vlídné zacházení, a tudíž je přijdou navštívit v dalších letech. Dále tímto chováním vyjádřili úctu usmrcenému dospělému jedinci, který Ainuy podle jejich víry pověřil tím, že mu mají vychovat mladé a – jen co vyrostou – odeslat jejich duše do nebes, kde na ně rodiče čekají.¹²⁵

¹²³Kimura, Takeshi. *Bearing the 'Bare Facts' of Ritual. A Critique of Jonathan Z. Smith's Study of the Bear Ceremony Based on a Study of the Ainu Iyomante*. Numen (online). 1999, Vol. 46, No. 1, str. 93 - 94. <http://www.jstor.org/stable/3270292>, (22. 5. 2011).

¹²⁴Kimura, T., *op.cit.*, str. 92 - 95.

¹²⁵Akino, S., *op.cit.*, str. 249.

3.3.2 Rybolov

Vodní toky či mořské pobřeží poskytovaly Ainuům další mnohostranně využitelný zdroj obživy, ryby. Ty byly hlavním zdrojem proteinů a minerálů a Ainuové si jich velmi cenili jakožto potravy nejen pro člověka, ale i pro božstva ve zvířecím rouše, např. pro medvědy. Proto byla ainuská sídla situována na pobřeží a v blízkosti řek bohatých na ryby. Ohnuki-Tierney uvádí, že někteří Ainuové dokonce sezónně měnili svá sídla právě v důsledku své závislosti na výskytu ryb, zejména v letních a podzimních měsících, kdy se např. lososi vraceli z moře do řek, aby se v jejich horních tocích rozmnožili. Brett L. Walker naopak píše, že Ainuové migrovali a různě přizpůsobovali hranice svých osad nejen s ohledem na výskyt ryb, ale i suchozemské zvěře, což se však neobešlo bez občasných sousedských pří a bojů. Ryby lovíli buď za použití sítí spuštěných z rybářských loděk, nebo s použitím nástroje jménem *marep* (či *marek*), který byl jakousi verzí harpuny.¹²⁶

Ainuové lovíli a zpracovávali různé druhy ryb, např. sledě, pstruhy a lososy. Největší úctě se těšil právě losos, který byl považován za rybu božstev, a tak s ním byly spojeny dva významné rituály. První z nich se vztahoval k místům jejich zrození, tzv. trdlišťím. Ainuové ještě před návratem lososů pokládali do těchto míst posvátné *inau*, aby si tak u božstev zajistili jejich hojný výskyt. Druhý rituál probíhal po ulovení prvního lososa nové sezóny. Celá ryba byla obřadně obětována bohyni *Fučí*. Jediná část, kterou si ponechali, byly její čelisti, které přivázali ke kmínku *inau*. Uchovávali je na posvátném místě v domě, aby je potom na konci rybolovné sezóny vhodili zpět do řeky. Tím poděkovali božstvům vody za dary ryb ulovených za celou sezónu.¹²⁷ Batchelor uvádí konkrétněji, že jeden z druhů lososa se těšil zvláštní úctě. Měl to být menší druh lososovité ryby s krátkými čelistmi a hlavou ve tvaru číše. Konkrétní jméno tohoto poddruhu nevedl. Nicméně tento druh lososa se podle Batchelora musel po výlovu vždy náležitě uctít rituálem, kdy rybě nejprve oddělili hlavu, kterou ozdobili *inau*, a později ji používali jako kouzelný talisman. Zbytek těla ryby mohli Ainuové zkonzumovat. Nejprve však museli ještě rituálně uctít i nástroj, kterým rybu ulovili.¹²⁸

Ne všechny ryby se však těšily úctě, což upřesnil Batchelor podle několika ainuských mýtů, o kterých se v době soužití s Ainuy dozvěděl. Mýty se týkaly několika druhů čarovných ryb. Některé z nich měly mít sytě rudé oči, avšak ve skutečnosti to prý byly zakleté mořské

Utagawa, H., *op.cit.*, str. 257.

¹²⁶Ohnuki-Tierney, E., *op.cit.*, 304.

Walker, B. L., *op.cit.*, str. 81 - 82.

¹²⁷Olschleger, H. D., *op.cit.*, str. 219.

¹²⁸Batchelor, J., *op.cit.*, str. 522.

pany. Dva nebezpečné druhy ryb jsou Batchelorem popisovány jako jednak ryby mající na těle bouli podobnou bublině, která po konzumaci vyvolala u strážníka neštovice, a jednak ryby uvnitř zkažené, po jejichž pozření měl člověk zemřít na otravu žaludku.¹²⁹

Přesvědčení o existenci duchovního světa mělo na ainuský život opravdu velký vliv a způsob, jakým aplikovali svou duchovní víru v praxi, je zajímavý. Skutečnost, že již ainuský dům byl stavěn tak, aby v něm byl dostatek místa pro božstva a komunikaci s nimi, poukazuje na důležitost, kterou Ainuové duchovnímu světu připisovali. Rituální předměty jako *inau* potřebné pro komunikaci s božstvy a vyráběné velmi precizně odráží ainuskou úctu k božstvům, jakož i jejich přesvědčení, že se jedná o jiný druh existence, se kterým je potřeba komunikovat zvláštním způsobem.

Dále je zajímavá myšlenka, kterou si ospravedlňovali svůj nutný zásah do přírody, tedy zabití zvěře pro získání potravy. Představa, že zabitím zvěře osvobodí božstvo v ní ukryté, je utvrzovala v přesvědčení, že ve skutečnosti konají dobrý a ušlechtilý čin. Provedení následného konkrétního obřadu mnohdy až precizně prováděného jejich přesvědčení ještě dotvrzovalo. Obřady a rituály reflektují ainuskou úctu k okolnímu prostředí plném božstev, ať už se jednalo o úctu v pozitivním smyslu, tedy poděkování dobrým božstvům, či o bázlivou úctu před démonickými božstvy a snahy o eliminaci jejich vlivu.

Ainuský duchovní svět však na přelomu 19. a 20. století čekala zásadní změna v podobě politiky asimilace (viz kap. 1.4.2), jež se mu téměř stala osudnou.

¹²⁹ *Tamt.*

4 Obnova ainuského duchovního života ve 20. a 21. století

Zákon na ochranu (viz kap. 1.4.2.2) měl na ainuský duchovní život velmi negativní vliv. Ainuům bylo nejen odepřeno žít v jejich přirozeném životním prostředí, ale též jim byly zakázány tradiční zvyky. Ainuové se na dlouhou dobu vzdali svého původního života. Mnozí tak učinili, ve víře, že sobě a svým potomkům usnadní život v majoritní společnosti. Někteří svůj původ a s ním spojené tradice dokonce nenáviděli a zavrhovali.¹³⁰ Jak Zákon na ochranu dřívějších domorodců ovlivnil ainuskou společnost, velmi jasně vystihují slova: „Zákon z roku 1899 (...) zakázal tradiční způsoby obživy jako lov zvěře a rybolov a místo toho Ainuům ukládal povinnost pěstovat rýži pro potřebu Japonska. Ainuské tradice byly zakázány a jazyk nesměl být používán. Zákon tak velmi přispěl k destrukci ainuské společnosti.“¹³¹ Tímto způsobem zanikl tradiční způsob života Ainuů a s ním též osady *kotan* a domy *čise*, které jsou dnes výjimečně k vidění pouze v turistických oblastech.

Ainuové zavrhli spolu se svým původem a způsobem života i svůj duchovní svět.¹³² Od poloviny 20. století se však Ainuům dostávalo více pozornosti, z řad pojaponštělých Ainuů vyvstali reformátoři, začala sílit ainuská národní hrdost, následkem čehož návrat k tradicím – byť v omezené míře – mohl začít. V této kapitole budou představeny hlavní mezníky návratu ainuské kultury a duchovní svět v 21. století.

4.1 Obnova ainuských tradic a duchovního života ve 20. století

Ainuové se však nevzdali své kultury a s ní spojené podstaty ainuského národa navždy a již v prvních desetiletích 20. století se začali dožadovat práva na své tradice. Na částečnou obnovu ainuských tradic měl nejvýznamnější vliv turismus, se kterým jsou Ainuové dodnes z pohledu japonské majoritní společnosti spojeni.

4.1.1 Etnický turismus

Poprvé začali Ainuové přitahovat pozornost japonské společnosti nejprve během éry

¹³⁰Tanaka, Yoichi. *Ainu People Today - 7 Years after the Culture Promotion Law*. Focus Asia Pacific (online). June 2004, 36, str. 5 - 7. <http://www.hurights.or.jp/archives/focus/section2/2004/06/ainu-people-today---7-years-after-the-culture-promotion-law.html>, (2. 8. 2011).

¹³¹Cheung, S. C. H. *Ainu Culture in Transition*. Futures (online). Nov 2003, Vol. 35, No. 9, str. 952 - 953. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S001632870300051X>, (2. 8. 2011).

¹³²Tanaka, Sakurako. *Ainu Shamanism: A Forbidden Path to Universal Knowledge*. Cultural Survival. <http://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/japan/ainu-shamanisma-forbidden-path-universal-knowledge>, (3. 8. 2011).

Taišó (1912 – 1926), kdy se zvýšil turistický zájem o ostrov Hokkaidó. Významná pro ně však byla až 50. a 60. léta 20. století, kdy nastala éra tzv. etnického turismu. Exoticky vyhlížející Ainuové v tradičních kostýmech se stali hlavním lákadlem ostrova Hokkaidó a ainuské dřevorezby byly velmi žádanými suvenýry. Nárůst poválečného turismu a jeho zaměření na Ainuy jakožto domorodý symbol Japonska přispěl k mírné revitalizaci ainuské komunity.¹³³

Typickým prostředkem obnovy ainuské kultury bylo řezbářské umění. Pro ainuské muže je jednou z nejdůležitějších tradic, protože zobrazuje tradiční náboženské a společenské motivy. Dřevorezby Ainuové zachycují zejména nejvíce uctívanou zvěř, tedy medvědy, lososy, sovy a lišky.¹³⁴ Ve skutečnosti se však jedná o ztvárnění významných božstev (viz kap. 3.3). V době rozkvětu etnického turismu byl o ainuské dřevorezby (*kiborai*) takový zájem, že muži nebyli schopni zcela uspokojit poptávku turistů. Řezbářské umění ainuských mužů se tedy vlivem turismu nejen obnovilo, ale také stále zdokonalovalo a předávalo dalším generacím.¹³⁵

Podobným způsobem, tedy demonstrováním turistům, se oživovaly a dále rozvíjely i ostatní ainuské kulturní zvyky. Pro praktikování obnovených kulturních a duchovních tradic se zřizovala speciální místa a organizovaly se kulturní festivaly, což mělo za důsledek spojení a obnovení ainuské komunity.¹³⁶

4.1.2 Nová legislativa

O novou legislativu, která měla nahradit Zákon na ochranu z roku 1899, usilovalo Sdružení Ainuů ostrova Hokkaidó. V roce 1984 sdružení vypracovalo návrh Nového zákona o Ainuech (アイヌ新法, Ainu Šinpó), který obsahoval šest pilířů. Přestože byl návrh zákona v roce 1988 přijat guvernérem ostrova Hokkaidó, pět ze šesti pilířů se do nového zákona vůbec nedostalo. Jediným zahrnutým pilířem je podpora a obnova ainuského kulturního dědictví.¹³⁷

Nový zákon, celým názvem Zákon na podporu ainuské kultury a šíření a prosazování ainuských tradic a kultury (dále jen Zákon na podporu ainuské kultury), vstoupil v platnost v roce 1997, kdy byl jedním z členů horní komory japonského parlamentu politik ainuského

¹³³Cheung, S. C. H., *op.cit.*, str. 953.

¹³⁴Hiwasaki, Lisa. *Ethnic Tourism in Hokkaido and the Shaping of Ainu Identity*. Pacific Affairs (online). Autumn 2000, Vol. 73, No. 3, str. 406. <http://www.jstor.org/stable/2672026>, (1. 8. 2011).

¹³⁵*Tamt.*, str. 406.

¹³⁶*Tamt.*, str. 407.

¹³⁷Tanaka, Y., *op.cit.*, str. 5 – 7.

původu Kajano Šigeru (1926 – 2006)¹³⁸. Smyslem Zákona na podporu ainuské kultury je právní, vládní i finanční podpora ainuské kultury a ainuského národního cítění. Jeho cílem je také zvýšit informovanost japonského národa o ainuském etniku prostřednictvím vzdělávání, tedy zahrnutím ainuské problematiky do školních osnov. Do té doby se o Ainuech a jejich kultuře oficiálně nevyučovalo.¹³⁹ To bylo samozřejmě jedním z klíčových faktorů diskriminace ainuského etnika většinovou populací, protože na neznámé a záhadné bylo a je všude ve světě vždy nahlíženo s nedůvěrou a strachem.

Zákon na podporu ainuské kultury je tak prvním svého druhu v Japonsku, který přiznává existenci etnické menšiny v zemi. S vývojem situace po zavedení zákona však Ainuové spokojeni nejsou. Kultura, která je zákonem nejvíce podporována, je sice velmi důležitou součástí ainuské identity a společně s ní je udržován i duchovní život, Ainuové však upozorňují na to, že se stále necítí rovni Japoncům po stránce společenské.

4.2 Způsoby zachování ainuského duchovního světa v 21. století

Dnes, více než deset let po přijetí Zákona na podporu ainuské kultury, již Ainuové nemají zájem skrývat svůj původ. Naopak, jedním z hlavních pilířů zákona je navrátit ainuskému etniku jeho národní hrdost, a tak se mnozí z nich aktivně zapojují do kulturních akcí, kterými svou kulturu obnovují. Ta se ve spojení s cestovním ruchem stala významným zdrojem jejich příjmů.

V obnově kulturních tradic se angažují různé skupiny ainuských aktivistů, které jsou finančně podporovány, což je jeden z dobrých důsledků Zákona na podporu ainuské kultury. Finanční prostředky na umělecká vystoupení a výstavy v muzeích přicházejí z různých zdrojů, od vládních po soukromé podniky. V souladu s novým zákonem byla roku 1997 založena organizace pod názvem Fond pro výzkum a zachování ainuské kultury, jejímž cílem je přispět k realizaci smyslu nového zákona. Je též financována z různých zdrojů: státem i prefekturou Hokkaidó, dobrovolníky z řad podniků či fyzických osob.¹⁴⁰ Sama pak rozděljuje finanční dary na různé kulturní akce, které na oplátku musí dodržovat směrnice Zákona na ochranu

¹³⁸ Kajano Šigeru (1926 - 2006) je jednou z osob, které se nesmazatelně zapsaly do dějin ainuského etnika svým oddaným bojem za záchranu ainuské kultury. Svůj život zasvětil studiu a obnově nejen ainuštiny, ale také ainuské kultury, tradic a lidové slovesnosti. Jedním z jeho plánů byl návrat ainuského jazyka do osnov ainuských škol. Do akce obnovení ainuského jazyka a kultury se zapojil všemi možnými prostředky, dokonce i prostřednictvím politiky. Byl prvním a dosud jediným Ainuem zvoleným do japonského parlamentu. V horní komoře parlamentu působil v období od srpna 1994 do července 1998.

¹³⁹The Foundation for Research and Promotion of Ainu Culture (dále FRPAC): **Law for the Promotion of Ainu Culture**, http://www.frpac.or.jp/eng/e_prf/profile06.html, (7. 7. 2011).

¹⁴⁰FRPAC. **Supporting Members**. http://www.frpac.or.jp/eng/e_prf/profile04.html, (7. 7. 2011).

ainuské kultury a nesmí se vyjadřovat k politické tematice.¹⁴¹

Skupin zaměřujících se na zachování ainuských tradic je mnoho. Skupiny tvořené mladými lidmi ainuského původu kombinují tradice s moderními prvky. Např. skupina Ainuští rebelové, která pracovala mezi lety 2006 a 2010, kombinovala tradiční tance a zpěv s rockem a hip-hopem. Někteří starší lidé ainuského původu moderní skupiny odsuzují jakožto degradaci ainuských tradic, většina je však podporuje s vědomím, že nejen udržují kulturu při životě, ale také ji přibližují novému širšímu publiku.¹⁴²

V dalších kapitolách budou představeny tradiční metody, kterými jsou kultura, ale i duchovní život Ainuů stále udržovány.

4.2.1 Ainuské umění

Většina skupin aktivistů se zaměřuje na udržení folklórních tradic, zejména tanců, zpěvů a hrdinských eposů Jukar, které je možné zhlédnout na několika místech ostrova Hokkaidó. Jedná se o skanzeny ainuských osad a muzea, přičemž některá muzea nalezneme v areálech osad, jiná existují samostatně. Ve skanzenech je obvykle možno zhlédnout typický ainuský dům, představení jednoho nebo více typů lidového umění – tedy taneční vystoupení, zpěv písní, či nejznámější rituály – a samozřejmě nesmí chybět obchod s ainuskými suvenýry. Naprostá většina těchto míst vděčí za svoji životaschopnost především cestovnímu ruchu.¹⁴³

4.2.1.1 Ainuský tanec

Tradiční ainuský tanec je založen na původním ainuském náboženství a dnes bývá součástí rituálních oslav a různých kulturních událostí. Je úzce spojen s náboženstvím, múzickým uměním i každodenním životem. Tanec byl od dávných dob prostředkem uctívání nadpřirozených sil a posiloval vztah Ainuů k přírodě a duchovnímu světu. Tančilo se při obřadech a slavnostech, jako např. při odesílání duší zvíře, výlovu prvního lososa sezóny, ale také při rodinných oslavách. Dodnes hraje tanec ústřední roli v obřadech jako *iomante*, kdy se

¹⁴¹Savage, Theresa, Cunningham, Everarda. *Indigenous Entrepreneurs: Ainu Museums*. In Proceedings of Regional Frontiers of Entrepreneurship Research 2008: 5th International Australian Graduate School of Entrepreneurship (AGSE) Entrepreneurship Research Exchange, Melbourne, Victoria, Australia, 05-08 February 2008 (online). [s.l.]: Australian Graduate School of Entrepreneurship, Swinburne University of Technology, 2008. <http://www.swinburne.edu.au/lib/ir/onlineconferences/agse2008/000049.pdf>, (13. 5. 2011).

¹⁴²Sharp, Andy. *Tokyo's thriving Ainu community keeps traditional culture alive*. Japan Today: Japan News and Discussion. (online). Mar 2009. <http://www.japantoday.com/category/lifestyle/view/tokyo%E2%80%99s-thriving-ainu-community-keeps-traditional-culture-alive>, (8. 7. 2011).

¹⁴³Hiwasaki, L., *op.cit.*, str. 402.
Tanaka, Y., *op.cit.*

imitují pohyby medvěda.¹⁴⁴ Při některých druzích tance se zpívá, přičemž tance i zpěvy se mírně odlišují v závislosti na lokalitě vzniku. Tradičně se však jedná o tanec *rimse*, kdy účastníci tančí v kruhu a tanec prokládají zpěvem (*upopo*).¹⁴⁵ Má několik variací, které mohou být rozděleny do následujících skupin:

- tance s hudbou, např. „Kinecuki Uta” (Píseň bušení paliček), který znázorňuje pohyby při přípravě sake pro festivaly
- obřadní tance, např. „Curugi no Mai” (Tanec meče) a „Jumi no Mai” (Tanec luku)
- tance napodobující zvěř, např. „Curu no Mai” (Tanec jeřába) a „Batta no Mai” (Tanec kobyly)
- zábavné tance s improvizacími kousky, např. „Iro Otoko no Mai” (Tanec milence)¹⁴⁶

V současnosti existuje sedmnáct skupin, které se profesionálně věnují ainuskému tanci. Každá z nich uchovává jedinečné taneční dědictví své lokality. Tance se udržují nejen při ainuských festivalech, ale také při rodinných slavnostech a oslavách.¹⁴⁷

Ainuský tanec je zapsán na Seznamu nehmotného kulturního dědictví UNESCO, čímž se ainuskému umění dostává mezinárodního uznání. Snaha Ainuů o záchranu a zachování tance proto ještě zesílila.¹⁴⁸

4.2.1.2 Ainuská lidová slovesnost

Ainuská lidová slovesnost je výjimečně bohatá a dnes se uchovává v přeepsané formě v latině. Podle některých odhadů existovalo až 27 žánrů ainuské lidové slovesnosti.¹⁴⁹ Mnoho z nich pojednává o božstvech, předcích a hrdinech. Významným žánrem, který reprezentuje duchovní svět Ainuů, je *kamuy jukar*. Je rytmický, skládá se z krátkých slovních spojení o čtyřech až pěti slabikách a prokládá se refrémem, ve kterém se napodobuje hlas či pohyb představovaných duchovních bytostí.¹⁵⁰

Kamuy jukar je vyprávěn v první osobě z pozice některé z nadpřirozených bytostí

¹⁴⁴Yamada, Takako. *Gender and cultural revitalisation movements among the Ainu* (online). Kyoto: Kyoto University, 2001, str. 247. http://ir.minpaku.ac.jp/dspace/bitstream/10502/953/1/SES56_019.pdf, (1. 8. 2011).

UNESCO. **Culture: Traditional Ainu Dance.**

http://www.unesco.org/archives/multimedia/?s=films_details&id_page=33&id_film=305, (27. 7. 2011).

¹⁴⁵Kato, Tadashi. *Current Situation and Challenges of the Dissemination of the “Traditional Ainu Dance”*, str. 3. <http://www.tobunken.go.jp/~geino/pdf/e/ISSICH/eIS2010JapanTADPA.pdf>, (27. 7. 2011).

¹⁴⁶*Tamt.*, str. 2.

Yamada, T., *op.cit.*, str. 248.

¹⁴⁷Kato, T., *op.cit.*, str. 3.

¹⁴⁸*Tamt.*

¹⁴⁹Strong, Sarah M. *The Most Revered of Foxes: Knowledge of Animals and Animal Power in an Ainu Kamuy Jukar*. Asian Ethnology (online). 2009, Vol. 68, No. 1, str. 28. <http://www.jstor.org/stable/25614520>, (4. 8. 2011).

¹⁵⁰*Tamt.*

(božstev), což mohou být kromě zvíře a rostlin také přírodní jevy jako blesky či oheň. Původně byl *kamuy jukar* dramatický tanec, kdy byly napodobovány nejen hlasy, ale také vzhled a pohyby charakteristické pro dané duchovní bytosti. Vyprávění se konala v přírodním prostředí spojeném s konkrétním božstvem, aby mohla být obřadně vyvolána přítomnost a síla božstva. Např. pokud se jednalo o božstvo ztělesněné kosatkou, konalo se vyprávění na mořském útesu. Soudí se, že v dobách, kdy Ainuové žili svým tradičním způsobem života, byla tato představení spojena s určitými situacemi, obzvláště před lovem zvíře.¹⁵¹

Sarah M. Strong poukazuje na skutečnost, že *kamuy jukar* nabízí pozoruhodný příklad znalosti přírody vytvořené kulturou lovců a sběračů. Tato znalost se liší od vědecké znalosti přírody a je více prožitková než objektivní, provázaná s animistickým pohledem na svět této kultury. Je založena na pozorování generací lovců, rybářů a sběračů plodin, jejichž přežití záviselo na jejich porozumění okolnímu prostředí.¹⁵²

Dnes jsou příběhy *kamuy jukar* recitovány nejen starší, ale i mladší generací Ainuů, kteří se je naučili z audionahrávek svých rodičů. Existuje také velmi uznávané Divadlo Jukar, které hostuje v Paříži, Hong Kongu a na Taiwanu. Divadlo Jukar působilo již v 70. letech 20. století a v roce 2004 byla ve skanzenu Akan (viz kap. 4.3.1) obnovena jeho činnost. Protože bylo divadlo v 70. letech velice úspěšné, byla jeho obnově věnována značná pozornost, avšak nová představení nedosáhla očekávaného úspěchu. Cheung naznačuje, že kvalita rekonstruovaných představení utrpěla nedostatkem podpory dalšího vývoje tradiční umělecké formy.¹⁵³

4.2.1.3 Řezbářské umění

Dřevořezby patří mezi typické a velmi oblíbené ainuské suvenýry. Původně sloužily k obřadnímu účelu, kdy měly přilákat dobrá božstva a zahnat démonické duchy. Současné dřevořezby se však od těch původních značně liší. Např. dřevořezby medvěda byly podle Savage a Cunningham zařazeny mezi suvenýry až v minulém století, kdy si jejich prodejem turistům měli Ainuové zvýšit finanční příjem.¹⁵⁴ Medvěd byl původně vyřezáván pouze na rituální předměty a mužské pokrývky hlavy. Zvěř byla Ainuy považována za příliš posvátnou na to, aby mohla být umělecky ztvárněna.¹⁵⁵ Savage a Cunningham dále uvádějí, že důsledkem zvýšeného turistického zájmu o ainuské dřevořezby, s nímž bylo spojeno zvýšení

¹⁵¹ *Tamt.*, str. 29 - 30.

¹⁵² *Tamt.*, str. 30.

¹⁵³ Cheung, S. C. H., *op.cit.*, str. 201.

¹⁵⁴ Savage, T., Cunningham, E., *op.cit.*, str. 841.

¹⁵⁵ *Tamt.*, str. 842.

jejich produkce, se jejich duchovní význam téměř vytratil.¹⁵⁶ Dřevořezby dnes mohou být rozděleny do dvou skupin:

- trojrozměrné dřevořezby, např. figurky zvíře a lidí; nejčastěji se jedná o medvěda s lososem v tlamě a dvojici ainuských figurek, muže a ženy v tradičním oděvu, či figurky *koropokkuru* spjaté s ainuským folklórem¹⁵⁷, dále také drobné užitkové předměty, např. slánky, pepřenky, dřevěné lžice, kroužky na klíče, otvíráky na lahve či na dopisy
- ainuské motivy vyřezávané na užitkové předměty, např. na dřevěné tácky, či na rituální předměty, zejména na *inau* a *ikupasuy*¹⁵⁸

Někteří, jako např. Juki Kódži, dnes ve své tvorbě spojují tradiční prvky s japonskými technikami. Jeho dřevořezby *hanga*¹⁵⁹ vyobrazují hokkaidskou zvěř – lišky, medvědy, sovy – tedy ztělesnění nejuctívanějších božstev. Juki ke své tvorbě vysvětluje: „Moje dřevořezby jsou založené na tradičních ainuských legendách, nejvíce na zachycení božstev v podobě zvěře, přičemž nejdůležitější zvěří je tradičně medvěd.“¹⁶⁰ Ainuové vnímají zvěř jako symbol návratu ke svým kořenům, proto se objevuje téměř ve všech uměleckých oblastech.

4.2.2 Ainuský jazyk a rituály

Velká pozornost je věnována obnově ainuského jazyka, který je s duchovním světem spjat velmi úzce. Slovní zásoba týkající se duchovní tematiky je neobvykle bohatá a např. jen slov, která označují modlitbu, je tolik, že je nelze do japonštiny ani jiného jazyka všechna přeložit.¹⁶¹ Důležité rituály proto mohou provádět především Ainuové narození v prvních desetiletích 20. století, kteří ještě ovládají ainuštinu plynně, nebo alespoň v dostatečném rozsahu. Kibata Sačiko, která ainuštinu ovládá natolik, že provádí veškeré rituály své

¹⁵⁶*Tamt.*, str. 842.

¹⁵⁷*Koropokkuru* byl podle ainuských legend národ trpasličích lidí, který s Ainuy sdílel *ainu mosir*. Překlad jejich jména je uváděn jako „lidé, kteří chodili pod listy devětsilu“. Někteří antropologové zabývající se původem Ainuů se domnívali, že takoví lidé skutečně obývali Japonsko v prehistorických dobách, ještě před příchodem Ainuů. Tomu mohou nasvědčovat též archeologické nálezy trpasličích příbytků po celém Japonsku.

¹⁵⁸*Ikupasuy* jsou vyřezávaná obřadní dřívka, jsou plochá a zúžená na jednom konci. Používají se jako médium při komunikaci s božstvy, kdy se jejich konce namáčí do piva či sake. Jsou vždy ozdobena vyřezávanými obrazy, přičemž nejčastěji se jedná o obrazce zvíře a rostlin, méně jsou zastoupeny abstraktní motivy. Na obou koncích dřívka je vyřezán rodový znak předávaný po mužské linii, což je velmi důležité pro to, aby božstva poznala, kdo s nimi komunikuje.

¹⁵⁹*Hanga* je nejmladší druh japonské dřevořezby. Předcházela mu např. populární verze *ukijo-e* neboli „obrazy prchavého světa“ zachycující krajinu, historické příběhy, život v zábavních čtvrtích apod.

¹⁶⁰Birmingham, Lucy. *A Cultural Revival: The Spirit of Japans's Ainu Artists*. The Wall street Journal (online). Feb, 2010. <http://online.wsj.com/article/SB126699701149750779.html>, (4. 8. 2011).

¹⁶¹Bird, Winifred. *Warm Words with the Ainu*. The Japan Journal (online). October 2010, str. 35. http://www.winifredbird.com/journalism/Articles_files/Warm%20Words%20with%20the%20Ainu.pdf, (4. 8. 2011).

Shibatani, Masayoshi. *The Languages of Japan*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990, str. 4.

komunity, dodává: „Když je dokončena stavba nového domu, provádí se určitý rituál. Dnes ale lidé odříkávají rituál podle papíru s předlohou. (...) Existují modlitby pro mnoho příležitostí, ale nemají konkrétní předlohu textu. Při modlitbách se slova mají odříkávat podle toho, jak přijdou mluvčímu na mysl, od srdce.“¹⁶² Obřady slouží vždy muži, přičemž každý obřad začíná tzv. *kamuy-nomi*, modlitbou k božstvům. Forma *kamuy-nomi* se liší v závislosti na božstvu, ke kterému je pronášena, stejně tak jako se liší druh *inau* vyřezávaných pro každý obřad. Jamada Takako je však toho názoru, že se ainuští muži učí ainuský jazyk právě memorováním různých modliteb.¹⁶³

Obnova tradičních obřadů probíhá v ainuské společnosti od 60. let 20. století. Dnes se provádí zejména obřady *čise-nomi*, rituál prováděný po dokončení stavby nového domu, *iomante*, rituál odesílání duše medvěda, *kotan-kor-kamuy iomante*, odesílání duše sovy jakožto strážce osad, a *icarpa*, kdy se uctívají předkové.¹⁶⁴ Některé obřady, jako např. *asir cep nomi*, jímž se každý podzim vítají lososi, a *iomante*, odesílání duše medvěda, se konají v různých komunitách či osadách po celém ostrově Hokkaidó. Jiné obřady se konají pouze při zvláštních příležitostech. Jde např. o verzi obřadu *icarpa* (*nokamap icarpa*) ve městě Nemuro. Koná se jednou ročně k uctění památky Ainuů, kteří přišli o život při bitvách s Japonci v období Edo.¹⁶⁵

Obnova ainuského jazyka probíhá od 80. let 20. století, kdy se začaly konat kurzy ainuštiny. Kajano Šigeru usiloval o návrat ainuského jazyka do osnov ainuských škol. Zákodárci však jeho plán neschválili, ainuština může být vyučována pouze jako zájmový kurz. Kajano tedy pokračoval ve své práci obnovy jazyka, kdy nahrával a přepisoval ainuskou lidovou slovesnost, sestavil ainusko-japonský slovník a zakládal kurzy ainuského jazyka. V jeho práci mu pomáhali nejen Ainuové, ale i japonští vědci.

Po zavedení Zákona na podporu ainuské kultury byly založeny také kurzy specializující se na podporu učitelů ainuštiny. Moderní trend výuky ainuštiny klade důraz zejména na konverzaci, aby se mladí lidé dokázali domluvit plynule.¹⁶⁶

4.2.3 Obnova přirozeného životního prostředí

Pro duchovní svět ainimistického národa je velmi důležité přirozené životní prostředí, ze kterého víra národa vzešla a které poskytuje přirozené zdroje, důležité pro kulturní a

¹⁶²*Tamt.*, str. 36.

¹⁶³Yamada, T., *op.cit.*, str. 248.

¹⁶⁴*Tamt.*, str. 245.

¹⁶⁵Hasegawa, Yuki. *Cultural diversity, heritage and human rights*. Abingdon: Routledge, 2010. The Rights movement and cultural revitalization: the case of the Ainu of Japan, str. 215.

¹⁶⁶*Tamt.*

obřadní účely. K tomuto účelu byl již v roce 2000 navržen projekt *iwor*. Název projektu symbolizuje podle studie Savage a Cunningham pocit sounáležitosti, protože slovo *iwor* v překladu znamená kromě „vzdálené hory“ či „loviště osady“ také „loviště sdílené více osadami“.¹⁶⁷ Fond pro výzkum a zachování ainuské kultury popisuje význam slova *iwor* jako sounáležitost Ainuů s přírodou.¹⁶⁸

Záměrem projektu je výstavba přírodních prostředí, která budou Ainuové moci rozvíjet, a tím obnovovat a předávat svou kulturu dalším generacím. Již existující skanzeny osad a muzea budou v rámci projektu tvořit turistickou síť památek domorodého kulturního dědictví, které se bude ožивovat v celém rozsahu, včetně lovu, rybolovu a s nimi spojených rituálů. Dále jsou znovu pěstovány rostliny, které měly v ainuské kultuře široké využití, od stavby domu přes rituální použití až po léčbu nemocných. V projektu je též plánována větší informovanost obyvatel japonských ostrovů o této jedinečné kultuře.¹⁶⁹

Od sítě památek ainuského kulturního dědictví se také očekává turistická atraktivita, se kterou je spojen ekonomický přínos, prospěšný pro ainuské komunity, a zároveň záchrana ainuského dědictví. Navrhovatelé projektu *iwor* předpokládají, že kromě klasických ainuských výstav budou v lokalitách též obchody s upomínkovými předměty a restaurace. Z jejich výnosů budou profitovat nejen Ainuové, ale i neainuští obyvatelé těchto lokalit, potažmo celého ostrova Hokkaidó.¹⁷⁰

4.3 Muzea a skanzeny ainuských osad

Skanzeny ainuských osad byly spolu s muzei zakládány od 60. let 20. století nejen jako součást plánu obnovy ainuského kulturního dědictví, ale především za účelem ekonomické příležitosti, kdy se Ainuové mohli realizovat pomocí turistického průmyslu.¹⁷¹ V následujících kapitolách budou představena některá významná místa ainuského kulturního dědictví, tedy místa, kde je ainuský duchovní život udržován.

4.3.1 Skanzeny ainuských osad

Nejslavnějším místem ainuského kulturního dědictví je Širaoi Poroto Kotan

¹⁶⁷Savage, T., Cunningham, E., *op.cit.*, str. 842.

¹⁶⁸FRPAC. **Revival of Ainu Traditional Lifestyle**. http://www.frpac.or.jp/eng/e_itm/project05.html, (31. 7. 2011).

¹⁶⁹*Tamt.*

¹⁷⁰Savage, T., Cunningham, E., *op.cit.*, str. 843.

¹⁷¹*Tamt.*, str. 841.

Hasegawa, Y., *op.cit.*, str. 215.

(ポロトコタン), nacházející se v oblasti Širaoi na břehu jezera Poroto na jihu ostrova Hokkaidó. Jedná se o skanzen ainuské osady, jehož součástí je též muzeum a několik obchodů se suvenýry. Muzeum (アイヌ民族博物館, Ainu minzoku hakubucukan, Muzeum ainuského národa) je umístěno v prostorách tradičního ainuského domu. Coby návštěvník sem zavítal již r. 1881 dokonce císař Meidži a další členové japonské císařské rodiny navštívili skanzen opakovaně.¹⁷²

Druhá významná ainuská osada se nachází na východě ostrova Hokkaidó na břehu jezera Akan (阿寒湖, Akanko) v rámci národního parku Akan (阿寒国立公園, Akan kokuricu kóen). Jezero samo o sobě je pro své termální prameny vyhledávanou turistickou destinací. Akan kokuricu kóen má proto návštěvnost až 1, 6 mil. turistů ročně.¹⁷³ Není to však ainuský skanzen jako v předchozím případě, ale pouze turistické letovisko s mnoha obchody. Jeho hlavní ulice vede k typickému ainuskému domu, kde si turisté mohou podle programu vybrat představení tradičního tance či zpěvu. Žije zde 130 obyvatel ainuského původu v 36 domácnostech. Ačkoli se na internetových stránkách resortu Akan píše, že zde Ainuové žili již před objevením léčivých termálních pramenů (a tudíž před zájmem japonských turistů o tuto lokalitu) Sidney H. Cheung naopak zmiňuje, že většina zdejších Ainuů přišla, když jim rodina Maeda dala zdarma do užívání místní půdu.¹⁷⁴ To potvrzuje také Chisato Dubreuil, podle jejíž slov přišli Ainuové do resortu Akan až za obchodním účelem. Dodává, že Akan nebyl nikdy původním ainuským územím, a proto zde neexistují žádné místní tradice. Demonstrováné tradice akanských Ainuů jsou tedy směsicí tradic z ostatních oblastí ostrova Hokkaidó. Dubreuil dále varuje před zdejšími ainuskými výrobky, mezi nimiž je většina tvořena napodobeninami, vyráběnými v Japonsku, Číně a dalších zemích Jihovýchodní Asie.¹⁷⁵

4.3.2 Ainuská muzea

Ainuskou pamětní síň Kawamury Kaneto (川村カネトアイヌ記念館, Kawamura Ainu Kinenkan), jedno z prvních ainuských muzeí, můžeme nalézt na východě ostrova v oblasti

¹⁷²Villag of the succession Poroto Kotan,

http://www.town.shiraoi.hokkaido.jp/english/attracion/poroto_kotan.htm, (1. 6. 2011).

Japan Cultural Profile. **Ainu minzoku hakubucukan**. <http://www.culturalprofiles.net/japan/Units/1495.html>, (1. 6. 2011).

Hiwasaki, L., *op.cit.*, str. 399.

¹⁷³*Tamt.*, str. 400.

¹⁷⁴Cheung, S., *op.cit.*, str. 202.

Akan Tourism Info. **Ainu Kotan Village**, 2007. <http://www.lake-akan.com/en/ainu/index.html>, (13. 6. 2011).

¹⁷⁵Dubreuil, Chisato O. **The Ainu and Their Culture: A Critical Twenty-First Century Assessment**.

http://www.japanfocus.org/-Chisato__Kitty_-Dubreuil/2589, (29. 7. 2011).

Čikabumi ve městě Asahikawa. Muzeum bylo založeno již v roce 1916 na podporu a udržení ainuské kultury a její zprostředkování turistům. Založil ho ainuský náčelník Kawamura Kaneto. Po jeho smrti se o muzeum stará jeho syn Keniči, známý a uznávaný bojovník za ainuská práva, prosazující zejména nárok na navrácení původní ainuské půdy a právo lovit zvěř.¹⁷⁶

Druhé nejstarší ainuské muzeum se nachází v Nibutani, čtvrti města Biratori na jihu ostrova. Nibutani je původní ainuskou osadou, a tak i dnes jeho populaci z osmdesáti procent tvoří lidé ainuského původu. Jedná se o největší ainuskou komunitu v rámci celého ostrova a jediné místo, kde Ainuové tvoří většinu celkové populace. Muzeum ainuské kultury v Nibutani (ニ風谷アイヌ文化博物館, Nibutani Ainu Bunka Hakubucukan) bylo založeno roku 1972.¹⁷⁷ V blízkosti Nibutani se nachází kontroverzní nibutanská přehrada na řece Saru, která již při stavbě vyvolala nevoli místních Ainuů. Vnímali ji jako zásah do svého přirozeného životního prostředí, protože jim nejen zatopila posvátné území, ale především zapříčinila úbytek lososů v řece.

Ainuská muzea i osady podle názoru nejen odborníků, ale i samotných Ainuů přispívají k zachování kultury, a tedy i duchovního života. Jsou přesvědčeni, že ačkoli je většina obřadů a dalších kulturních představení především atrakcí pro turisty, stále se jedná o skutečné původní kulturní dědictví skutečných Ainuů.¹⁷⁸

¹⁷⁶Weiner, Michael. *Race, ethnicity and migration in modern Japan*, svazek 2. Abingdon: RoutledgeCurzon, 2004, str. 300 - 313.

¹⁷⁷Savage, T., Cunningham, E., *op.cit.*, str. 841.
Weiner, M., *op.cit.*, str. 300.

¹⁷⁸Carson, Benjamin D. *Ainu and Anishinaabe Stories of Survivance: Shigeru Kayano, Katsuichi Honda, and Gerald Vizenor*, str. 447 - 448. http://www.icis.kansai-u.ac.jp/data/journal02-v1/30_Carson.pdf, (4. 8. 2011).

Závěr

V jednotlivých kapitolách byl nastíněn ainuský duchovní svět a jeho vliv nejen na život Ainuů, ale také na celou ainuskou společnost. Práce tak podává zajímavý obraz toho, jak si původně primitivní národ vysvětloval smysl světa a života. Dále je zřejmý významný vliv takové víry na utváření společnosti a na morální hodnoty jejích příslušníků. Je zajímavé, že přestože se Ainuové kvůli politice asimilace na nějaký čas přestali věnovat charakteristickým obřadům a rituálům a celá společnost tak špěla k úplnému zániku, její duchovní podstata nebyla nikdy zcela vymýcena.

Přestože je asimilace Ainuů dosud považována za negativní jev, zdá se, že má alespoň jeden prospěšný vliv. Poskytnutím moderního vzdělání, byť podřadného, dala příležitost schopným a nadaným Ainuům, jako byl Kajano Šigeru, uvědomit si a porozumět pozici ainuského národa v moderním světě a především možnost vyjednávat v jeho prospěch. Začala se vytvářet různá ainuská hnutí, a Ainuové jsou proto dnes schopni uvědomit si svoji identitu a mají šanci téměř v poslední minutě zvrátit její zánik. Dokazují tak nejen Japoncům, ale i ostatním, že duši národa nelze zcela zničit ani tak silnou zbraní, jakou asimilace je, a že jakmile asimilovaný národ dostane šanci, dokáže se opět vzchopit. Pro duši ainuského národa nastává ta šance právě nyní s projekty jako je *iwor*, které pomalu navrácí k životu původní kulturu a duchovní svět a které zároveň mohou být při vzájemné spolupráci ekonomicky i společensky prospěšné oběma národům.

Z práce je zřejmé, že duchovní svět je úzce spjat s kulturou a jazykem daného národa. Proto obnova ainuského duchovního života probíhá právě v rámci kulturních aktivit jako tanec, lidová slovesnost a řezbářské umění. Dalším zjištěním je, že pro zachování ainuského duchovního života je důležitá obnova přirozeného životního prostředí společně s původními aktivitami jako lov zvěře a rybolov.

Tato práce si kladla dva cíle. Jedním z nich bylo představit a zachytit původní podobu ainuské duchovní víry z teoretického i praktického hlediska. Druhým cílem bylo prozkoumat její současnou podobu, protože v České republice je o tomto tématu známo velmi málo informací, navíc médií často zkreslených. Je důležité si uvědomit, že se jedná o základní seznámení s duchovním světem národa Ainu, proto nebylo možné věnovat se všem jeho oblastem dopodrobna, zejména oblastem týkajícím se tématu z praktického hlediska, tedy všem rituálům a obřadům. Proto byly představeny obřady a rituály pouze při nejdůležitějších událostech a činnostech a dále zachycena jejich situace či metoda existence v současnosti.

Summary

The main topic of this bachelor thesis is Ainu, a Japan's indigenous people, and its spiritual belief. The first chapter is a general introduction of Ainu people regarding its origin, settlement and historical development on Japanese archipelago.

Second chapter deals with the spiritual belief of Ainu people including its place among world's religions and its basic concepts regarding the gods, spirits and their relation to human.

As it used to have a great impact on Ainu people's lives, chapter three describes the rituals and ceremonies at specific life events as well as in daily life activities.

After an assimilation policy took place in late 19th century, the spiritual belief nearly ceased to exist and chapter four presents two main factors which help to restore it during the 20th century. Also, the current situation of Ainu people's spiritual belief and cultural heritage is described in this chapter. It presents the current possibilities Ainu people have to maintain their spiritual life.

SEZNAM LITERATURY

KNIHY

- ASTON, W. G. *Shinto: The Way of the Gods*. [s.l.]: Kessinger Publishing, 2004. 400 s.
- BAKER, Colin, JONES, Sylvia Prys. *Encyclopedia of Bilingualism and Bilingual Education*. [s.l.] Multilingual Matters, 1998. 758 s.
- BATCHELOR, John. *Encyclopaedia of Religion and Ethics*: Edited by James Hastings with the assistance of John A. Srelbie and Other Scholars. [s.l.]: Adamant Media Corporation, 2005. Ainus, 236 - 249.
- CHAMBERLAIN, Basil Hall. *Things Japanese: Being Notes on Various Subjects Connected with Japan for the use of travellers and others*. Teddington: Wildhern Press, 1905. 556 s.
- DE LA RUPELLE, Guy. *Kayak and Land Journeys in Ainu Mosir : Among the Ainu of Hokkaido*. Lincoln: iUniverse, 2005. 176 s.
- DURKHEIM, Émile, COSMAN, Carol, CLADIS, Mark Sydney. *The Elementary Forms of Religious Life*. [s.l.]: Oxford University Press, 2001. 358 s.
- ETTER, Carl. *Ainu Folklore : Traditions and Culture of the Vanishing Aborigines of Japan 1949*. [s.l.]: Wilcox & Follet Company, 1949. 234 s.
- FRAZER, James George. *Totemism and Exogamy*. Vol. 4. Cosimo, Inc., 2009. 414 s.
- FITZHUGH, William W.; DUBREUIL, Chisato O. *Ainu : Spirit of a Northern People*. [s.l.]: University of Washington Press, 1999. 415 s.
- HASEGAWA, Yuki. *Cultural diversity, heritage and human rights*. Abingdon: Routledge, 2010. The Rights movement and cultural revitalization: the case of the Ainu of Japan, s. 208 - 225.
- IRISH, Ann B. *Hokkaido: A History of Ethnic Transition and Development on Japan's Northern Island*. Jefferson: McFarland & Company, Inc., 2009. 370 s.
- ISHIKIDA, Miki Y. *Japanese education in the 21st century*. iUniverse, 2005. 372 s.
- JOHNSTONE, Paul. *The sea-craft of Prehistory*. [s.l.]: Routledge, 1989, 288 s.
- HOLM, Nils G. *Úvod do psychologie náboženství*. Praha : Portál, 1998. 157 s.
- HINDSON, Ed, CANER, Ergun. *The Popular Encyclopedia of Apologetics: Surveying the Evidence for the Truth of Christianity*. Eugene: Harvest House Publishers, 2008. 502 s.
- HOWELL, David L. *Geographies of Identity in nineteenth-century Japan*. [s.l.]: University of California Press, 2005. 261 s.
- KATU, Genchi. *A Study of Shinto: The Religion of the Japanese Nation*. Abingdon: Routledge, 2011. 250 s.

- MARUYAMA, Masazumi. *The Emerging Monoculture : Assimilation and the "Model Minority"*. [s.l.]: Greenwood Publishing Group, 2003. The Ainu: A Discourse on Being Japanese, s. 85 - 109.
- Mc HENRY, R. *The New Encyclopaedia Britannica*, Vol. 1. 15. vyd. Chicago: University of Chicago, 1992. Ainu, str. 173.
- MENSCHING, Gustav. *Structures and Patterns of Religion*. Delhi: Motilal Banarsidass, 1976. 373 s.
- MIYAOKA, Osahito, SAKIYAMA, Osamu, KRAUSS, Michael E. *The Vanishing Languages of the Pacific Rim*. [s.l.] Oxford University Press, 2007. Nivkh and Ainu, str. 376-388.
- NYLAND, Edo. *Linguistic Archaeology: An introduction*. [s.l.]: Trafford Publishing, 2001. 541 s.
- REFSING, Kirsten. *Early European Writings on Ainu Culture: religion and folklore*, Vol. 1. RoutledgeCurzon, 2002. 332 s.
- SIDDLE, Richard. *Race, Resistance, and the Ainu of Japan*. London: Routledge, 1996. 269 s.
- SJÖBERG, Katarina. *The Return of the Ainu: Cultural Mobilization and the practice of ethnicity in Japan*. Amsterdam: Harwood Academic Publishers, 1993. 221 s.
- SHIBATANI, Masayoshi. *The Languages of Japan*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 411 s.
- SVENSSON, Tom G. *The Cambridge Encyclopedia of Hunters and Gatherers*. Cambridge Cambridge University Press, 1999. Ainu, s. 132 - 136.
- WALKER, Brett L. *The Conquest of Ainu Lands: Ecology and Culture in Japanese Expansion, 1590 - 1800*. [s.l.]: University of California Press, 2006. 344 s.
- WEINER, Michael. *Race, ethnicity and migration in modern Japan*, svazek 2. Abingdon: RoutledgeCurzon, 2004. 429 s.
- WEST, Barbara A. *Encyclopedia of the Peoples of Asia and Oceania*, Vol. 1. New York: Infobase Publishing, 2009. 1002 s.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

KNIHY:

- BUCKLEY, Edmund. *Universal Religion* [online]. [s.l.]: Forgotten Books, 2010. <http://www.forgottenbooks.org/info/9781440083006>, (cit. 5. 4. 2011).
- CZAPLICKA, Maria Antonia. *Shamanism in Siberia: Aboriginal Siberia, A study in Social*

Anthropology (online). [s.l.]: Forgotten Books, 2010, str. 139.
<http://www.forgottenbooks.org/info/9781605060606>, (cit. 24. 4. 2011).

PERIODIKA ONLINE:

BATCHELOR, John. *Items of Ainu Folk-Lore*. *The Journal of American Folklore* (online). Jan - Mar. 1894, No. 24, str. 19 - 20. <http://www.jstor.org/stable/532957>, (17. 4. 2011).

BIRD, Winifred. *Warm Words with the Ainu*. *The Japan Journal* (online). October 2010, str. 35.

http://www.winifredbird.com/journalism/Articles_files/Warm%20Words%20with%20the%20Ainu.pdf, (4. 8. 2011).

BIRMINGHAM, Lucy. *A Cultural Revival: The Spirit of Japans's Ainu Artists*. *The Wall street Journal* (online). Feb, 2010.

<http://online.wsj.com/article/SB126699701149750779.html>, (4. 8. 2011).

CHEUNG, S. C. H. *Ainu Culture in Transition*. *Futures* (online). Nov 2003, Vol. 35, No. 9, str. 952 - 953. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S001632870300051X>, (2. 8. 2011).

HAMMEL, E. A. *A Glimpse into the Demography of the Ainu*. *American Anthropologist* (online). Mar, 1988, Vol. 90, No. 1, str. 25. <http://www.jstor.org/stable/678452>, (18. 3. 2011).

HOWELL, David L. *Making "Useful Citizens" of Ainu Subjects in Early Twentieth-Century Japan*. *The Journal of Asian Studies* (online). Feb., 2004, Vol. 63, No. 1, str. 9. <http://www.jstor.org/stable/4133292>, (24. 3. 2011).

HOWELL, David L. *Ainu Ethnicity and the Boundaries of the Early Modern Japanese State*. *Past & Present* (online). Feb., 1994, No. 142, <http://www.jstor.org/stable/651197>, (5. 3. 2011).

HIWASAKI, Lisa. *Ethnic Tourism in Hokkaido and the Shaping of Ainu Identity*. *Pacific Affairs* (online). Autumn 2000, Vol. 73, No. 3, str. 406. <http://www.jstor.org/stable/2672026>, (1. 8. 2011).

KIMURA, Takeshi. *Bearing the 'Bare Facts' of Ritual. A Critique of Jonathan Z. Smith's Study of the Bear Ceremony Based on a Study of the Ainu Iyomante*. *Numen* (online). 1999, Vol. 46, No. 1, str. 93 - 94. <http://www.jstor.org/stable/3270292>, (22. 5. 2011).

KITAGAWA, Joseph M. *Prehistoric Background of Japanese Religion*. *History of Religions* (online). Winter, 1963, Vol. 2, No. 2, str. 306. <http://www.jstor.org/stable/1062069>, (14. 3. 2011).

KNIGHT, Catherine. *The Moon Bear as a Symbol of Yama: Its Significance in the Folklore of*

- Upland Hunting in Japan*. Asian Ethnology (online). 2008, Vol. 67, No. 1, str. 89.
<http://www.jstor.org/stable/25135287>, (12. 5. 2011).
- KOWNER, Rotem. *'Lighter than Yellow, but not Enough' : Western Discourse on the Japanese 'Race', 1854 - 1904*. The Historical Journal (online). Mar. 2000, Vol. 43, No. 1, (9. 3. 2011). <http://www.jstor.org/stable/3021015>.
- McGROGAN, David. *A Shift in Japan's Stance on Indigenous Rights, and its Implications*. International Journal on Minority and Group Rights (online). 2010, Vol. 17, No. 2, str. 355 - 356. <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=b5c6f440-d4a6-4fff-92ffe8bf6fe72f86%40sessionmgr4&vid=6&hid=24>, (26. 6. 2011).
- OHNUKI-TIERNEY, Emiko, SIMEON, George. On the Present-Day Ainu. *Current Anthropology* (online). Jun., 1975, Vol. 16, No. 2. <http://www.jstor.org/stable/2741136>, (22. 3. 2011).
- OHNUKI-TIERNEY, Emiko. *Regional Variations in Ainu Culture*. American Ethnologist (online). May, 1976, No. 2. <http://www.jstor.org/stable/643582>, (12. 3. 2011).
- RAGLAN, Lord. 285. *The Building of an Ainu House*. Man (online). Oct., 1959, Vol. 59, str. 179. <http://www.jstor.org/stable/2796918>, (7. 5. 2011).
- SATO, Takehiro, et al. *Origins and genetic features of the Okhotsk people, revealed by ancient mitochondrial DNA analysis*. Journal of Human Genetics (online). 2007, 52, <http://resources.metapress.com/pdf-preview.axd?code=1623061n3013666w&size=largest>, (11. 3. 2011).
- SHARP, Andy. *Tokyo's thriving Ainu community keeps traditional culture alive*. Japan Today: Japan News and Discussion. (online). Mar 2009.
<http://www.japantoday.com/category/lifestyle/view/tokyo%E2%80%99s-thriving-ainu-community-keeps-traditional-culture-alive>, (8. 7. 2011).
- STRONG, Sarah M. *The Most Revered of Foxes: Knowledge of Animals and Animal Power in an Ainu Kamuy Yukar*. Asian Ethnology (online). 2009, Vol. 68, No. 1, str. 28.
<http://www.jstor.org/stable/25614520>, (4. 8. 2011).
- TAJIMA, Atsushi, et al. *Genetic origins of the Ainu inferred from combined DNA analyses of maternal and paternal lineages*. Journal of Human Genetics [online]. 2004, 49.
<http://ychrom.invint.net/upload/iblock/6ee/Tajima%202004%20Genetic%20origins%20of%20the%20Ainu%20inferred%20from%20combined%20DNA%20analyses%20of%20maternal%20and%20pater.pdf>, (9. 3. 2011).
- TANAKA, Joichi. *Ainu People Today - 7 Years after the Culture Promotion Law*. Focus Asia Pacific (online). June 2004, 36, str. 5 - 7.
<http://www.hurights.or.jp/archives/focus/section1/pdf/focus36.pdf>, (2. 8. 2011).

TANAKA, Sakurako. *Ainu Shamanism: A Forbidden Path to Universal Knowledge*. Cultural Survival. <http://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/japan/ainu-shamanisma-forbidden-path-universal-knowledge>, (3. 8. 2011).

ODBORNÉ PRÁCE:

CARSON, Benjamin D. *Ainu and Anishinaabe Stories of Survivance: Shigeru Kayano, Katsuichi Honda, and Gerald Vizenor*, str. 447 - 448. http://www.icis.kansai-u.ac.jp/data/journal02-v1/30_Carson.pdf, (4. 8. 2011).

KATO, Tadashi. *Current Situation and Challenges of the Dissemination of the "Traditional Ainu Dance"*, str. 3. <http://www.tobunken.go.jp/~geino/pdf/e/ISSICH/eIS2010JapanTADPA.pdf>, (27. 7. 2011).

SAVAGE, Theresa; CUNNINGHAM, Everarda. *Indigenous Entrepreneurs: Ainu Museums*. In Proceedings of Regional Frontiers of Entrepreneurship Research 2008: 5th International Australian Graduate School of Entrepreneurship (AGSE) Entrepreneurship Research Exchange, Melbourne, Victoria, Australia, 05-08 February 2008 (online). [s.l.]: Australian Graduate School of Entrepreneurship, Swinburne University of Technology, 2008. <http://www.swinburne.edu.au/lib/ir/onlineconferences/agse2008/000049.pdf>, (13. 5. 2011).

VENCÁLEK, Jaroslav. *Geografie obyvateľstva a demografie: 1. časť* [online]. Ostrava: Ediční středisko CIT OU, 2004. 52 s. Oborová práce. Ostravská univerzita. <http://prf.osu.cz/ksg/dokumenty/div-obyvateľstvo.pdf>, (5. 3. 2011).

YAMADA, Takako. *Gender and cultural revitalisation movements among the Ainu* (online). Kyoto: Kyoto University, 2001. 22 s. Oborová práce. Kyoto University. http://ir.minpaku.ac.jp/dspace/bitstream/10502/953/1/SES56_019.pdf, (1. 8. 2011).

INTERNETOVÉ STRÁNKY:

Akan Tourism Info. **Ainu Kotan Village**, 2007. <http://www.lake-akan.com/en/ainu/index.html>, (13. 6. 2011).

Historical Museum of Hokkaido. **Theme 2 / Ainu Culture**. http://www.hmh.pref.hokkaido.jp/english/E_jouten/E_theme2/E_theme2.htm, (13. 6. 2011).

DUBREUIL, Chisato O. **The Ainu and Their Culture: A Critical Twenty-First Century Assessment**. The Asia Pacific Journal - Japan Focus. http://www.japanfocus.org/-Chisato__Kitty_-Dubreuil/2589, (2. 8. 2011).

Japan Cultural Profile. **Ainu minzoku hakubucukan**. <http://www.culturalprofiles.net/japan/Units/1495.html>, (1. 6. 2011).

Minority Rights Group International. World Directory of Minorities. **Ainu**.
<http://www.minorityrights.org/?lid=5371&tmpl=printpage>, (1. 4. 2011).

The Ainu Association of Hokkaido (online). **Ainu Historical Events (Outline)**.
<http://www.ainu-assn.or.jp/english/eabout05.html>, (8. 3. 2011).

The Ainu Association of Hokkaido. **Watašitači ni cuite**. <http://www.ainu-assn.or.jp/about01.html>, (21. 5. 2011).

The Foundation for Research and Promotion of Ainu Culture (dále FRPAC): **Law for the Promotion of Ainu Culture**, http://www.frpac.or.jp/eng/e_prf/profile06.html, (7. 7. 2011).

FRPAC. **Supporting Members**. http://www.frpac.or.jp/eng/e_prf/profile04.html, (7. 7. 2011).

FRPAC. **Revival of Ainu Traditional Lifestyle**.
http://www.frpac.or.jp/eng/e_itm/project05.html, (31. 7. 2011).

Shiraoi Town. **Villag of the succession Poroto Kotan**,
http://www.town.shiraoi.hokkaido.jp/english/attracion/poroto_kotan.htm, (1. 6. 2011).

UNESCO. **Culture: Traditional Ainu Dance**.
http://www.unesco.org/archives/multimedia/?s=films_details&id_page=33&id_film=305, (27. 7. 2011).

PŘÍLOHY

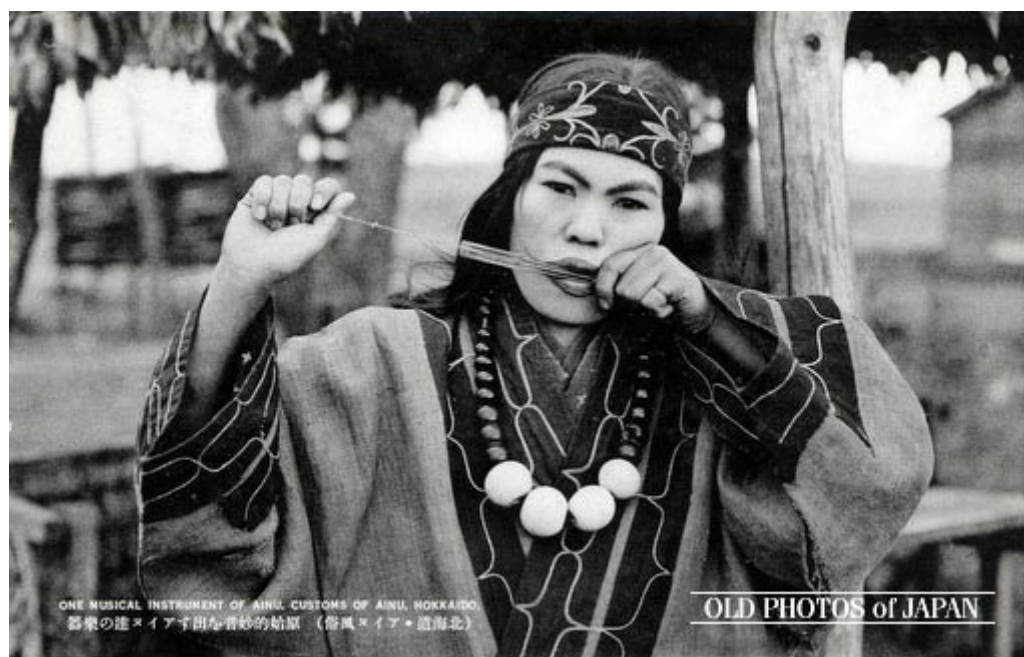
Příloha 1: Ainuové.

Obr. č. 1. Ainuský muž na snímku ze 60. let 19. století.¹⁷⁹

¹⁷⁹ http://www.japanfocus.org/-Chisato__Kitty_-Dubreuil/2589

Obr. č. 2 Ainuská žena hrající na nástroj mukkuri. 20. léta 20. století. Mukkuri je ainuský hudební nástroj, na který tradičně hrají ženy.¹⁸⁰

Obr. č. 3. Ainuské ženy s dítětem, 60. léta 20. století. Kolem úst mají ženy tradiční tetování, které mělo ztvárnit podle některých „věčný úsměv“, podle jiných mužský knír.¹⁸¹

¹⁸⁰ <http://oldphotosjapan.com/en/photos/653/ainu-woman-playing-the-mukkuri>

¹⁸¹ http://www.japanfocus.org/-Chisato_Kitty_-Dubreuil/2589

Obr. č. 4 (vlevo). Ainuská žena na fotografii z roku 2009.¹⁸²

Obr. č. 5 (vpravo). Ainuský muž na fotografii z roku 2010. Je to Kajano Širo, syn Kajana Šigeru.¹⁸³

Obr. č. 6. Ainuové v tradičním ainuském oděvu před posvátným ohništěm. Fotografie z počátku 21. stol.¹⁸⁴

¹⁸² <http://www.japantoday.com/category/lifestyle/view/tokyo%E2%80%99s-thriving-ainu-community-keeps-traditional-culture-alive>

¹⁸³ <http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/fl20101024x7.html>

¹⁸⁴ http://www.porotokotan.jp/photo_collection1.

Příloha 2: Ainuský dům.

Obr. č. 7. Typický ainuský dům v jednom z dnešních skanzenů.¹⁸⁵

FIG. 3. TYPICAL AINU HOUSE

Obr. č. 8. Typický ainuský dům na fotografii z počátku 20. stol.¹⁸⁶

Obr. č. 9 (následující strana). Zásobárny potravin, součást každého ainuského domu –
fotografie z počátku 20. stol.¹⁸⁷

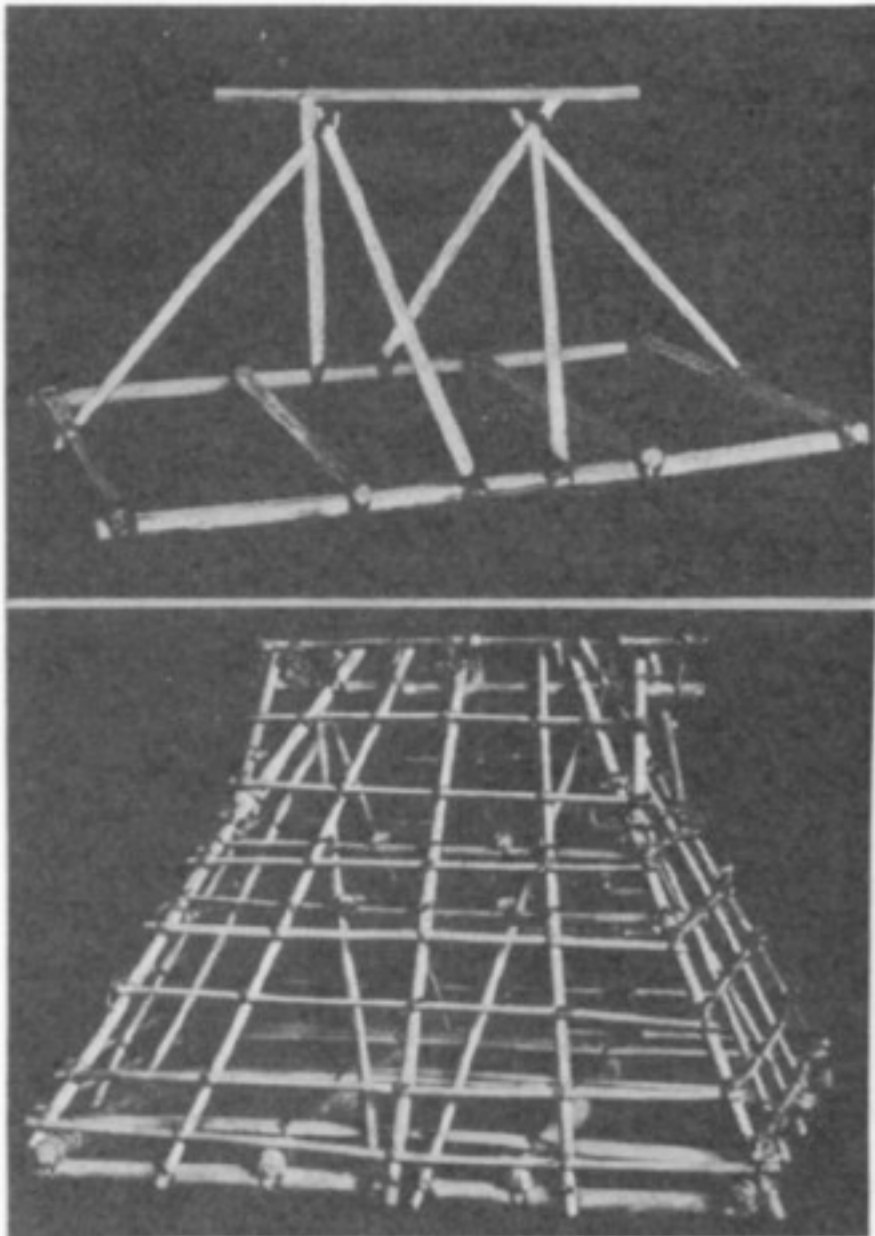
¹⁸⁵ <http://www.japan-guide.com/e/e5375.html>

¹⁸⁶ Raglan, Lord. 285. Building of an Ainu House.

¹⁸⁷ *Tamt.*

FIG. 2. HURONIAN OR ILLINOIS

Obr. č. 10. Konstrukce střechy ainuského domu (předchozí strana). Na prvním obrázku je základní konstrukce, na druhém obrázku jsou již přidána podélná bidla, na které se nakonec naplétaly došky.¹⁸⁸

Příloha č. 3: Rituály a rituální předměty

Obr. č. 11. Rituální *inau*.¹⁸⁹

¹⁸⁸Tamt.

¹⁸⁹http://www.japanfocus.org/-Chisato_Kitty_-Dubreuil/258

Obr. č. 12. Rituální dřívko *ikupasuy*.¹⁹⁰

Obr. č. 13. Ainuští rybáři s ainuskými harpunami *marek*, fotografie z poč. 20. stol.¹⁹¹

¹⁹⁰http://www.britishmuseum.org/research/search_the_collection_database/search_object_image.aspx

¹⁹¹<http://oldphotosjapan.com/en/photos/251/ainu-fishermen>

Obr. č. 14. Ohniště, sídlo bohyně *Fuči*.¹⁹² Vlevo nahoře je posvátný *inau* jakožto symbol bohyně *Fuči*.

Obr. č. 15. Ainuové při tanci *iomante rimse* tancovaném při obřadní slavnosti *iomante*.¹⁹³

¹⁹²http://www.porotokotan.jp/photo_collection3.html

¹⁹³http://www.porotokotan.jp/photo_collection3.html